העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת בלק תשע"ב

גליון רט"ו שנה שישית

לע"נ
מרת שיינדל ע"ה
ב"ר יוסף ז"ל
תנצב"ה

דבר תורה

"כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל". במדבר כ"ג כ"ג.

כשלומדים פסוק זה נראה שלבלעם הרשע היתה מבוכה גדולה ובלבול גדול מהו השם של האומה אותה הוא רוצה לקלל, והוא מנסה בכל דרך אפשרית לומר את שמם באופן הנכון כדי שהקללה תחול עליהם. בתחילה הוא חושב ששמם 'יעקב', ועל כן הוא אומר, כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב', אחרי רגע הוא חושש ששמם ישראל, על כן הוא אומר, 'וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל', ותוך כדי דיבור הוא מזכירם בשני שמותיהם, באומרו, 'כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל'.

עוד צריך להבין, מהי התעקשות זו של בלעם הרשע לקלל בשם המדויק, היה עליו לקללם בלשון הנסתר ב'גוף שלישי', שאומה זו תהיה מקוללת.

זאת ועוד, מדוע ניסה בלעם הרשע לקלל את ישראל רק שלש פעמים, ולא חשב לנסות עוד פעם, ובמיוחד צריך להבין מה קרה לבלק שלמרות שבשתי הפעמים הראשונים הוא כעס על בלעם הרשע, ובפעם השניה אף הוסיף ואמר לו (שם כ"ה), "גַּם קֹב לֹא תִקֳּבֶנּוּ גַּם בָּרֵךְ לֹא תְבָרְכֶנּוּ", ובכל זאת ניסה שוב לקחתו למקום אחר שאולי שם יוכל לקלל את ישראל, ואילו לאחר הכשלון השלישי נאמר שבלק התייאש לחלוטין מבלעם הרשע וגרשו מלפניו, כדכתיב (שם כ"ד י' - י"א), "וַיִּחַר אַף בָּלָק אֶל בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם לְקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְעַתָּה בְּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ ה' מִכָּבוֹד", ומדוע לא ניסה שוב, האם שניהם סברו שבשלשה הוי חזקה.

ומבאר רבינו הגר"א זצ"ל (הובא ב'קהלת יצחק' עה"ת, "מה שאומרים העולם בשם הגר"א מווילנא זללה"ה"), דכפי שמצאנו ש'המתפלל על חבירו צריך להזכירו בשמו' (עי' מג"א ק"ט א' בשם מהרי"ל), וזאת כדי שכח התפילה תשפיע על חברו לטובה ולברכה, כן גם הדבר, להבדיל, במי שרוצה לקלל שונאו ולהזיקו על ידי כל אותם כוחות נעלמים, שכדי שהרע ידבוק וישפיע על המקולל, יש להזכירו ולקללו בשמו (ועיין בס' קול אליהו שהאריך בזה לענין קללת בלעם הרשע). והיות וכוונתו הרעה של בלעם היתה להזיק ולפגום בכל האומה היהודית, לא רק בכמה יחידים, הרי שהיה עליו להזכיר ולקלל בשמו כל יהודי ויהודי מששים רבוא, וזהו דבר שאי אפשרי. מה עשה אותו רשע, הלך ובדק בשורשם של ישראל, באבות הקדושים שמהם יצאו ישראל, ועל שמם נקראו, ובשמות קדושים אלו רצה לקללם ולהזיקם, ועל כן תפס בשם 'יעקב' שהוא בחיר האבות, שממנו יצאו כל 'שבטי קה', ולא היה לו כל זרע פסול, ובשם קדוש זה של יעקב אבינו חפץ לקלל ולהזיק את כל ישראל, ועל כן בנה שבעה מזבחות והקריב קרבנות, כפי שנראה לו שיועיל הנחש שיפעל עליהם כח קללתו והיזקו, אלא שלבסוף ראה שלא הועיל לו דבר, ולא הצליח להוציא מפיו אפילו קללה אחת.

והנה, כשאומן בונה בית מלאכה, ועשה המכונות על הצד היותר טוב ובסדר הנכון, ובסופו של דבר המכונות אינם פועלות מאומה, אם אין מום שבגלוי, יחפש ויעיין האומן אחר חסרון ומום שבסתר, שמחמתו אין המכונה פועלת את פעולתה, וינסה בכל האופנים והאפשרויות העומדות לפניו, אולי יועילו להפעיל את המכונה שתעשה את פעולתה. וכך גם עשה בלעם, לאחר והוא חשב שהכין את הקסם והניחוש בו תועיל הקללה, ולבסוף רואה שאינו יכול לקלל, הבין שכפי הנראה יש כאן איזו שהיא תקלה או בעיה מערכתית, שמחמתה הקסם והניחוש אינם פועלים והקללה אינה מצליחה לצאת, ועל כן הוא ניסה לחשוב מה יכולה להיות הסיבה לכך.

לאחר שחיפש ועיין רבות מדוע לא הועיל הקסם והניחוש, חשב שנתגלה לו הדבר, מדוע קללתו בשם 'יעקב' אינה תופסת, וזאת משום שהקב"ה כבר החליף ליעקב את שמו ל'ישראל', וכדכתיב (בראשית ל"ח י), "וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל", וכעת כבר אורו עיניו של אותו רשע, הוא יודע מה עליו לעשות, ועל כן הלך שוב ובנה שבעה מזבחות והקריב קרבנות, והחל לעשות את הקסם והניחוש על שם 'ישראל', כדי שהקללה חלילה תחול על כל זרעו. אך למרות כל מחשבותיו, שוב לא עלתה בידו, ומפיו יצאו רק ברכות ולא קללות, ועל כן עומד בלעם בתסכולו וזועק (במדבר כ"ג כ"א), "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל", מה קורה לי היום שאיני מצליח בקסמי ובניחושי, לא בשם יעקב, ואף לא בשם ישראל, שכביכול ה' לא מכיר בשם זה של יעקב כשבאים להזכיר עוונותיהם של ישראל ולקללם, ואף לא בשם ישראל, כשרוצים להזכיר את העבירה הרמוזה בעמל, וזו הפעם השניה שאני נכשל ומברך את שונאי במקום לקללם ולהזיקם.

שוב ניסה בלעם הרשע לחשוב, אולי אין סיבת כשלונו מפני שה' לא רוצה שיקלל, אלא משום שפשוט הוא אינו יודע את שמם ה'מובהק', ולפתע עלה בליבו רעיון, שכאשר ה' אמר ליעקב שיקרא ישראל, הוא לא ביטל לו את שמו הקודם, אלא הוסיף לו שם נוסף, ומאותו זמן ואילך נקרא בשני שמותיו, 'יעקב ישראל' [ובזה כיון אותו רשע לאמת, לדרשת חז"ל בברכות ז"ג א', "לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו"], ועל כן עליו לקללם בשני שמות אלו, ומיד נזדרז בלעם הרשע וצוה על בלק להכין שוב שבעה מזבחות ולהקריב עליהם קרבנות, והחל לעשות את הקסם והניחוש על שם יעקב וישראל יחדיו, ובזה קיוה שיצליח דרכו וחלילה יוכל לקלל את ישראל. אך עליו ועל כמותו נאמר (תהלים ב' ד'), "יֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק ה' יִלְעַג לָמוֹ", הקב"ה לועג לבלעם הרשע שחושב שאם רק ימצא את השם הנכון, אזי יצליח דרכו לקלל את ישראל, ושוב ה' נותן בפיו דברי ברכה במקום קללה.

לאחר כשלונו זה השלישי, חשב בלעם הרשע שהוא תפס את שורש הטעות וסיבת הכשלון, וזאת משום שליעקב אבינו היה שם נוסף, 'אל', שבו הקב"ה קראו לאחר שנפרד מעשו הרשע ובנה את המזבח בעיר שכם, וכדכתיב (בראשית ל"ג י"ח - כ'), "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם... וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" [וגם בזה כיון אותו רשע לאמת, לדרשת חז"ל במגילה י"ח א', "מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל. דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל, 'ויקרא לו יעקב' מיבעי ליה, אלא 'ויקרא לו ליעקב אל', ומי קראו אל, אלהי ישראל"], אלא שכעת היתה לבלעם הרשע בעיה קשה, שהיות ושם זה הוא אחד משמותיו של הקב"ה, אשר על כן הוא אינו יכול לקלל בזה את ישראל, כי ה' ברוך ושמותיו ברוכים, וכיון שכך, לא ניסה בלעם הרשע כלל להוסיף ולקלל את ישראל, ואף בלק שהבין כן שאין עוד כל סיכוי לקללה, גירש את בלעם שיברח למקומו, לפני שיברך עוד פעם את ישראל.

ולפי מהלך זה, מבואר היטב דברי הפסוק שבלעם הרשע אמר, "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל". על הפעם הראשונה שעשה את הניחוש על שם יעקב, אמר 'כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב', ועל פעם השניה שעשה את הקסם על שם ישראל, אמר 'וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל', ששניהם לא הועילו לו, על כן בא בלעם הרשע ואומר, יש לי רעיון חדש, לקלל בשם 'יעקב וישראל' יחדיו, 'כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל', 'יאמר' לשון עתיד, שזה הדרך בה יוכל לקלל את ישראל, אך לבסוף הוא מוסיף ואומר 'מַה פָּעַל אֵל', שגם חכמתו זו לשלב את שני השמות לא הועילה, וזאת מחמת שיעקב נקרא בשם 'אל', ועל שם זה לא אוכל לעשות את קסמי וניחושי, ובודאי שלא אוכל לקלל.

© מבית מדרש "דברי יעקב" - בני ברק

כתב חידה

זקני אבי הבנות,
אירח למרות הסכנות.

בשם טהור נקראתי,
ומלכות פחותה מלכתי.

לצורך שעה בני נתמנה,
וראה עתידות ואף נתנבא.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה אן בפרש"י

מעשה רב

בכל יום השכם בבוקר לפני 'עלות השחר', מתקבצים יחדיו כעשרה יהודים ללימוד 'שיעור גמרא', וכשמיד אחרי השיעור הם מתחילים בתפילת שחרית עם הנה"ח, ולאחר מכן כל אחד מהם הולך לעסוק בפרנסתו. זמן זה לשיעור נקבע, מאחר ובשעה זו של טרם יום, ראשם פנוי לעסק ועמל התורה.

כשהתקרבו לעת סיום המסכת, הסתפקו הלומדים כיצד יעשו, האם יעשו את הסיום בשעת השיעור וקודם התפילה, וישתו מעט יין ומזונות לשמחת גמרה של מצוה, או שמא ישהו את הסיום ל'שבת קודש', לשמוח יחד עם כל הציבור ב'קידושא רבה' לאחר התפילה.

שאלתם הובאה על ידי ה'מגיד שיעור' לבית המדרש, ונחלקו הלומדים ב'מעשה אשר יעשון', היו שטענו שישנו חסרון בדחיית הסיום לשבת קודש, גם מצד ש'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה', ואף משום ש'אין מערבין שמחת הסיום עם שמחת השבת'.

לעומתם היו שטענו, שעדיף לדחות את הסיום לשבת קודש, ואין לחוש משום ערבוב המצוות, דיום השבת הוא המסוגל לתורה, שהכל מודים שניתנה תורה בשבת, וא"כ הוא הזמן המסוגל לשמחת סיום מסכת, ומה גם שביום חול רוצים לעשות כן קודם התפילה, ומנין להתיר אכילה בשעה זו, אף שהוא לשם מצוה. ואילו אחרים טענו, שכיון שעושים זאת לפני תפלת הנץ, יש להקל בזה, מה גם שהוא בציבור, ואין חשש 'שמא ימשכו', בפרט שהמדובר הוא בטעימה קלה, וכאמור שהוא לשם מצוה.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

כתוב בפרשה (במדבר כ"ב כ"ב), "...וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ", ופרש"י, "ושני נעריו עמו. מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמשים זה את זה".

עי' בפרשת וירא (בראשית כ"ב ג'), "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ...", ופרש"י, "את שני נעריו. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים...", ומבואר שכבר מהפסוק האמור אצל אברהם אבינו אנו למדים שאדם חשוב צריך לצאת לדרך עם שני אנשים, ולשם מה צריך ללמוד פעם נוספת את הדין הזה מהפסוק הנאמר אצל בלעם.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

איזה הלכה מהלכות תפילה ניתן ללמוד מהאופן בו רצה בלעם לקלל.

מעניינא דסדרא

"רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מתחילין מן הקטן" (תענית ט"ו ב').
היכן נרמז ענין זה בפרשתינו.

מעניינא דחורבנא

"אבל המקדיש עצים ואבנים, ובנה בהן בית, הדר שם מעל" (רמב"ם מעילה פ"ה ה"ה).
היכן מצינו שלא חששו למעילה, אפילו בבית שנבנה מאבני בית המקדש.

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, האם מותר לענות אמן כששומע ברכה ועדיין לא נטל ידיו שחרית.

אמירת ברכה קודם נט"י של שחרית

א] בשו"ע או"ח סי' ד' סק"ג, כתב: "לא תקנו נט"י אלא לק"ש ולתפלה, אבל ברכות דשחרית יכול לברך קודם נטילה, אא"כ הוא ישן על מיטתו ערום, שאז אסור להזכיר את השם עד שינקה אותם". ועי' במ"ב סק"ס, דה"ה במלבושים שלנו שבית הצואר פתוח, דמסתמא ידיו מטונפות, כי דרכו לחכך בגופו במקום זעיה. ולפי"ז לדידן צריכים עכ"פ לנקות הידים בכל מידי דמנקי, וכדכתב השו"ע בסוף הסעיף, דאסור להזכיר את השם עד שינקה אותם.

ובמ"ב שם סקס"א, מוסיף, דלאו דוקא להזכרת השם, אלא "הוא הדין לתורה אסור בלא נקיון", וכותב עוד: "ועי' בפמ"ג שכתב דאפילו אם יש לו מים, מ"מ די לברכות ולתורה בנקיון בעלמא, וכ"מ בביהגר"א, ורק משום כדי להעביר רו"ר בעינן מים, ובשע"ת בשם הזוהר כתב, דלא יברך בלי נט"י, וראוי להחמיר ביש לו מים ועי' לקמן בסי' ס"ב סק"ח במ"ב".

ולכאו' משמע דאף אם עדיין לא העביר הרו"ר, מ"מ אם ניקה ידיו בכל מידי דמנקי, מותר לו לברך וללמוד, כיון שלזה סגי בנקיון בעלמא.

הנעור בלילה ואין לו מים אם מותר לו ללמוד

וכן מבואר במ"ב לעיל סי' א' סק"ב, שכתב: "אם אירע כשמשכים בלילה שאין לו מים ליטול ידיו ג' פעמים כראוי להעביר רוח הטומאה, אעפ"כ חלילה לו לבטל משום זה עד שיאיר היום, אלא יטול מעט, או ינקה ידיו בכל מידי דמנקי, ויברך וילמוד כדין התלמוד והפוסקים".

וכן מבואר במ"ב סי' ס"ב סק"ח [שציין עליו במ"ב סי' ד' סקס"א הנ"ל], שכתב שם: "כתב הט"ז, מזה יש ללמוד דמי שצמא בלילה במטתו, דא"א לו ליטול ידיו ולברך, יהרהר הברכה בלבו וישתה, ובספר מטה יהודה חולק עליו, וכתב דהרי אפשר לו וכו', הרי יוכל לקנח ידיו בכותל או בכל מידי דמנקי, וזה מהני אפילו כשיודע בודאי שנגע בידיו במקומות המכוסים, וכדלעיל בסי' ד' סכ"ב וכ"ג".

ומבואר מכל הנ"ל, דאם ניקה ידיו בכל מידי דמנקי, שפיר דמי לענות אמן ואיש"ר וקדושה וכו', ואם א"א לו לנקות בכלל מאיזה טעם, בין להט"ז ובין להמטה יהודה, מותר עכ"פ להרהר, ולכאו' משמע דאמן אסור בלא שעכ"פ ינקה ידיו.

ואע"פ שבשו"ע משמע דרק להזכיר את השם אסור בלא נקיון, וא"כ אמן אינו הזכרת השם, אבל במ"ב הלא כתב דה"ה לתורה[1], ומהיכ"ת דדין אמן גרע לענין זה מתורה, והרי חז"ל אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, ובמ"ב סי' ד' סקס"א משמע דדין אמירת ברכות שוה לדברי תורה וא"כ י"ל דה"ה אמן.

השומע קול רעם או רואה ברק אם יכול לברך כשלא נטל

ב] וע"ע בשו"ע סי' רכ"ז ס"ג, שכתב: "היה יושב בביהכ"ס ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך תוכ"ד יצא", משמע דמותר לו לברך אפילו קודם נט"י. ובמ"ב שם סקי"א כתב: "והיינו היכא שלא עשה צרכיו ולא נגע בידיו, או שיכול ליטול ידיו במים או בשאר מידי דמנקי, סמוך לשמיעתו, שאל"ה ודאי יתארך הזמן יותר מכדי דבור".

ועוד כתב המ"ב [שם בסוגריים]: "ואע"ג דלעיל בסי' ד' מבואר, דהיוצא מביה"כ צריך ליטול ידיו אפילו לא עשה צרכיו, מ"מ הכא שלא יפסיד הברכה, א"צ ליטול ידיו מקודם, אם לא שהיו ידיו מטונפות".

ולפ"ז כיון שנתבאר במ"ב בסי' ד' דבבוקר הידים מטונפות, ממילא אסור לו לברך קודם נט"י של שחרית, וה"ה לענות קדושה וכו', אף שמפסיד כשאינו עונה, דמ"מ אנוס הוא מלענות.

אמירת 'מודה אני' בבוקר קודם נט"י

ג] אמנם יש לעיין, אולי עניית אמן, הגם שהוא אמירה במחשבה קדושה, מ"מ כיון שאינו הזכרת שם, ולא דברי תורה, קיל טפי, שהרי בשו"ע סי' ד' סכ"ג נקט, דעיקר דין הנטילה, הוא משום הזכרת השם.

ואולי יש ללמוד דבר זה ממש"כ במ"ב סי' א' סק"ח, שכתב שם: "טוב לומר תיכף בקומו, 'מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך', ותיבת בחמלה יהיה באתנחתא, ורבה אמונתך בלי הפסק, והוא מן הכתוב לבקרים וגו' שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר, *ואין צריך לזה נט"י*, ואף אם ידיו מטונפות[2], כי אין מזכיר בזה הנוסח לא שם ולא כינוי[3], ומ"מ *ללמוד נראה דאסור* קודם שנטל ידיו[4], ובלא"ה אסור קודם ברכת התורה, ועי' לעיל סוף סק"ב".

משמע מדברי המ"ב, דגם אמירה במחשבה קדושה, אפילו כשמדבר בהודאה לבורא עולם, ומזכיר '*מלך חי וקיים*', מ"מ יכול לאומרו בלא נט"י. וא"כ י"ל דה"ה הכא, שמותר לענות אמן, וצ"ע.

דעת הגאון מ'בוטשאטש' להקל בכל מקום שהרהור מותר

ד] וע"ע באשל אברהם להגאון מבוטשאטש, בסי' פ"ד, שכתב בתו"ד, ד"במקום שרק הדיבור אסור והרהור מותר, נראה שנכון לענות אמנים. *וכן הוא כשידיו אינם נטולות שחרית*[5], או במקום ערוה, שהרהור מותר, וגם אם יהרהר שם כל נוסח הברכה, אין חשש, ותיבת אמן אינו לא הזכרה [בשם], מה שאסור לאומרו במקום שאינו נקי"[6]. הרי להדיא דס"ל דאמן דינו כמודה אני. אמנם 'איש"ר' לא הזכיר בא"א, ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ע"ב), שכתב, דאם שומע מחלונו הסמוך לביהכ"נ, ויש הפסק בין ביהכ"נ באשפה וכיו"ב, דאסור לענות, וצ"ע[7].

שו"ר בהליכות שלמה (פ"כ אות י"ג), שכתב (מרשימות תלמידים בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל): "השומע דברי קדושה קודם נט"י של שחרית, כגון הדר סמוך לביהכ"נ, מותר לו לענות אמן *ואיש"ר*, רק יזהר שלא להזכיר שם שמים עד שיטול ידיו". הרי שגם באיש"ר שנחשב לדבר שבקדושה ממש, גם התיר קודם נט"י[8] וצ"ע.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב דברי רש"י (במדבר כ"א ל"ד), "שהיה משה ירא להלחם (בעוג), שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר (בראשית י"ד י"ג), וַיָּבֹא הַפָּלִיט, הוא עוג...", וכלומר, שהודיע את אברהם על שנשבה לוט, עם מש"כ רש"י בבראשית (שם), "וַיָּבֹא הַפָּלִיט... ומדרש ב"ר (מ"ב ח'), זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים שנאמר (שם ו' ד'), הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ וגו', ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה", ומבואר שכוונתו בזה היתה לרעה, וא"כ למה היה מרע"ה ירא ממנו עד שהוצרך להבטחת ה' שאמר לו, 'אַל תִּירָא אֹתוֹ'.

הנה כבר עמדו הראשונים בשאלה זו, ועי' בתוס' נדה ס"א א' ד"ה זה, שהביא ב' המדרשים, וכתב: "אפ"ה היה ירא משה שמא תעמוד לו זכות אברהם", אמנם לא תירצו הסתירה[9].

עי' ברמב"ן עה"ת (שם), שכתב: "כי היה משה ירא שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר בו ויבא הפליט ויגד לאברם העברי", ומקורו מנדה ס"א א', וממה שבגמ' מובא גם ה'סיפא דקרא', 'ויגד לאברהם העברי' (אמנם רש"י כאן כתב רק את התיבות 'ויבא הפליט'), משמע שהזכות היא, מה שסיפר לאברהם שלוט נפל בשבי, וכ"כ בדעת זקנים מבעלי התוס'.

ואולם בס' באר בשדה כתב, דבזוה"ק מפורש, שהיה זכותו מה שנימול עם אברהם אבינו, כמ"ש (בראשית י"ז כ"ז), "וכל אנשי ביתו... נִמּוֹל אִתּוֹ", ומבאר: "והשתא יש לפרש, שהיה ירא משה שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שהוא [אברהם אבינו] מל אותו. ומנא לן שמל, לזה אמר שנא' ויבא הפליט וכו', והראיה היא מסיפיה דקרא, דכתיב והם בעלי ברית אברהם", וע"ש שמתרץ בזה את הלשון 'זכותו *של אברהם*', דלביאורם של רבותינו הראשונים שהבאנו, הוא זכות של עוג.

וע"ש שמביא מהזוה"ק עוד, דעיקר יראתו של משה, משום שאת הברית מילה של עוג עשה אברהם אבינו, וחשש למחוק את הרושם שרשם אברהם אבינו![10] וגם הראיה שהביא רש"י מהפסוק שנאמר ויבא הפליט, אתי שפיר, דכיון שראה שעמד לו זכותו של אברהם אז להינצל מהמלחמה, שהרי היה פליט מיתר הרפאים שהיכו כדרלעומר וחבריו, כמ"ש רש"י בסו"פ חקת, ע"כ גם עכשיו חשש לזה.

וע"ע ב'דעת זקנים' שמתרץ: "כיון דהצלה באה על ידו, היה לו לירא, כמו שמצינו בפ' בלק, בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות, ואע"פ שלא נתכוין אלא לרעה לקלל את ישראל[11]" [וע"ע בשיחות מוסר (להגר"ח שמואלביץ זצ"ל, מאמר ע"ג עמ' ש"כ, בהוספה), שמייסד שאין חובת 'הכרת הטוב' לפי מחשבות העושה אלא לפי פעולתו, שאף עם עושה המעשה לא נתכוין כלל להיטיב ולעשות חסד, אלא להיפך, להרע ולהזיק, מ"מ, כיון שבפועל יצאה מכך טובה עבורו, הרי יש בזה עבור העושה זכות, ומקבל הטובה מחוייב לו בהכרת הטוב, ועל כן, היות וממעשהו זה של עוג שסיפר לאברהם על שבייתו של לוט, יצא טובה לאאע"ה, למרות שמחשבתו של עוג היתה לרעה, בכל זאת היתה לו לעוג 'זכות אברהם' שמשה חשש ממנה, ועד כדי שכל כלל ישראל היה נתון בסכה שמא תעמוד לו זכות זו].

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו שהתחברות לרשעים עלול ח"ו להביא סילוק צדיקים.

בפרש"י (במדבר כ' ג'), "על גבול ארץ אדום, מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם, וחסרו הצדיק הזה".

והנה רש"י כתב 'הצדיק *הזה*', אולי משום שהרי היו עוד צדיקים, והקב"ה בחר לסלק את אהרן בדוקא. ויתכן לפי שאהרן דאג להרחיקם מעבירות ולהחזיר בעלי עבירות בתשובה, כמש"כ במס' כלה רבתי פ"ג, ע"ש. וע"ע בסנהדרין ו' ב'. וכאן שעשו היפך זה, ולא הועיל מציאות הצדיק בתוכם למנוע זאת, ע"כ איבדו את הצדיק, שאולי עי"ז יחזרו בתשובה, כענין שמצינו בסנהדרין ל"ז א', שדוקא לאחר שנסתלק ר' זירא, נתעוררו שכניו לשוב בתשובה[12], וע"ש בח"א מהרש"א. וע"ע בדרושים ואגדות חת"ס מכת"י, עמ' קפ"א, דברים נפלאים, שגם פטירת אהרן הכהן גרם לישראל לשוב בתשובה.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דאיתא בנדה (ס"ט ב' - ע' ב') "...שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנינא, ...מתים לעתיד לבא, צריכין הזאה שלישי ושביעי, או אין צריכין", היאך לכאורה ניתן להכריע ע"פ פרשתינו, שאינם צריכים הזאה.

הנה נאמר בפרשתינו (י"ט י"א), "הנֹגֵע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים", ובספרי זוטא כאן דרשו בזה, "הנוגע במת, נוגע במת טמא, אין מת עצמו טמא. נוגע במת טמא, אין בנה של שונמית טמא".

מבואר לכאורה בדברי הספרי, דיש ללמוד מקרא הנ"ל, דאע"פ דהמת מטמא אחרים, והוא אבי אבות הטומאה, אעפ"כ הוא עצמו אינו טמא, וכן כתב לבאר ב'אמבוהא דספרי', וכ"כ הר"י ענגיל בהגהותיו לברכות י"ט א' (ד"ה ורוב).

ונפק"מ לכאורה לענין תחיית המתים, דלפי"ז לא יהיו צריכין המתים ליטהר בהזאת שלישי ושביעי, שכן אינם טמאין בעצמן כלל, וכ"כ להדיא המג"א בבאורו זית רענן בילקוט בפרשתינו כאן (רמז תשס"א), "ונפקא מינה כשיחיו המתים אין צריכין הזאה"[13].

וא"כ לפי"ז צ"ב בגמ' נדה הנ"ל, למה לא פשט להו רבי יהושע לאנשי אלכסנדריא כדברי הספרי, דאין מתים צריכין טהרת הזאה לכשיחיו לעתיד.

ובפרט יש להקשות, דקודם לכן שאלו אנשי אלכסנדריא מרבי יהושע, אם בן השונמית מטמא אחרים, ופשט להו דאינו מטמא, ולכאורה מבואר כדברי הספרי דאין המת טמא, דאם הוא טמא בעצמותו, בהכרח שגם יהא מטמא לכשיחיה, דאל"כ טומאה להיכן הלכה[14], ואם אינו מטמא כשחוזר לחיות, בהכרח שאינו טמא בעצמותו, רק שהנוגע בו בשעה שמת נטמא, וא"כ מה מקום יש לשאול עוד לענין אם המתים שיחיו יצטרכו הזאה, והא כשיחיו אינם מטמאין,

---

1 הגר"א רגולר זצ"ל (בקונט' הליכות אליהו, אות י"א, עפ"י דבריו בשו"ת יד אליהו ח"א, פסקים סי' ט"ז), כתב: "כ"ל פשוט, דמי שאין ידיו נקיות, דמותר ללמוד ע"י הרהור בלא נט"י, אכן לשמוע מפי אחר שקורא לפנינו, אסור, דהוי כעונה בפיו ממש".

והרב ש.מ. אומן שליט"א, ציין לדברי הלבוש בסי' פ"ד, ע"ש שכתב בתו"ד: "ובפנימי שרוחצין שם וכו', אפילו שאלת שלום והרהור אסור, וכ"ש לענות אמן שאסור אם שמע ברכה מאחר בשחוץ". הרי דס"ל שאמן חמור מהרהור. ואולי בגלל שדומה לשומע ד"ת מפי אחר, דחמיר טפי, או אולי משום דמוציא מפיו ממש. וראה לחלן באות ד' בשם ה'אשל אברהם'.

2 בסידור בית יעקב להגר"י עמדין (הנדמ"ן, כרך א' עמ' פ"ד), כתב: "מיד שניעור קודם נט"י יאמר, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו. מודה אני לפניך מלך חי וקיים... ואם ישן בלי בתי דדים (כספות), יהרהר בלבו ולא יוציא מפיו".

3 בריש ספר נוהג כצאן יוסף, כתב: "ויכול לומר זה אפילו בלי נט"י, שאין בו שם ומלכות, ותיבת מלך אינו שם, עד שתיסמך לתיבת העולם, כדאי' בזוהר ר"פ עקב".

4 וביוסף אומץ אות קצ"ח אוסר אפילו להרהר בד"ת, שמא יצא מיטונפות, זולת אם ישן בבתי דדים, ע"ש. ועי' נמוקי או"ח (לבעל מנחת אלעזר, סי' ד'), ומש"כ עז"ז בבית בחרון (להגרב"י זילבר זצ"ל, ח"א עמ' ת"ד).

5 ועי' בשו"ת "אור לי' לבעל שד"ח, סי' י"ח, בשם שו"ת תפארת אדם, דכל שיכול לנגב בכל מידי דמנקי, עונה אמן ואיש"ר. ובס' דעת נוטה עמ' קמ"ב, נראה שמחלק בין אמן שמותר לענותו גם בלא שינגב כלל, לאיש"ר שמותר רק אם ינגב בכל מידי דמנקי.

6 הר"י קליין שליט"א העיר, שבדינים והנהגות חזו"א (פ"א אות ט"ז), מתיר לענות.

7 וראה מש"כ עוד בשמו בס' נוטרי אמן (להג"ר אברהם קסלר שליט"א), ח"ב סי' י' אות ב' בהגהה (וישב"ל להרב ר. שחר שליט"א שהעירנו לזה). והרב ש. כהן שליט"א ציין להג' חכמת שלמה סי' קכ"ד, שמבואר שם שאין לענות אמן בלא נט"י, וגם ציין לשבט הקהתי א"ח סי' ס"ז שעמד בנידו"ד, ע"ש. וראה בית ברוך (להגרב"י זילבר זצ"ל, ח"א עמ' ת"ד), ויש"כ להרב א. דיין שליט"א שציין לזה.

8 ע"ע בשו"ת וישב הים להגר"י הלל שליט"א (ויש"כ להרב ש.י. בן שמעון שליט"א, שציין לזה).

9 הרב ג. טיקוצקי שליט"א שלח לנו מ'אוצרות הראשונים' בשם ס' משיח אלמים, דשמא מדרשים חלוקים. וראה עוד בשפתי חכמים ובכלי יקר שם.

10 אבל לא מעצם היותו מהול, הגם שמצינו גם ברשעים דזכות מילה תולה כמ"ש תוס' בסנהדרין ל"ז ב' ד"ה, ולכאו' קצת מקור מכאן למש"כ הרמ"א ביו"ד סי' רס"ד ס"א, דיהדר אחר מוהל היותר טוב וצדיק.

11 לכאו' זה גופא צ"ב, הא סו"ס נתכוין לרעה, ואצל גוי מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, ואמנם למ"ד דעוג הוא אליעזר עבד אברהם (פרקי דר"א פט"ז, ועי' ביאור הרד"ל שם אות נ"ג), יש להסתפק אם בעבד כנעני יש לגביו הנהגה דמחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה כמו בגוי.

12 ועיין ר"ה ג' א', "מה שמועה שמע, שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, *וכסבור שניתנה רשות להלחם בישראל*", כלומר, הכנעני הבין שסיבת הסתלקות אהרן, הוא משום עוונותיהם של ישראל שהתחברו לרשעים, כמ"ש רש"י (במדבר כ' ג"ג), ולכן אינם שונים משאר אומות [כטענת השטן במצרים, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז], וממילא שוב לא מגיע להם יחס שונה משאר אומות, ומותר להילחם בהם כאשר נדמה להם שמסכנים אותם, אך לא השכילו להבין, שהיה בזה אות משמים לישראל לשוב בתשובה, ולא אות לאומות העולם להילחם בהם! [ועי' 'המאור שבתורה' חוקת עמ' רמ"ח – רמ"ח, מה היתה 'התקרבות' לרשעים אז! ועי"ע שם בעמ' ר"ס].

13 ברוב הדפוסים המצויים נשמט מהמשך דברי הזית רענן, ובדפוסים ישנים איתא עוד, "נדה דף ע' עי"ש בתוספות. וגם המכניס מת למקדש פטור כדאיתא סוף ערוביו", וכוונת המג"א במה שציין לנדה, היינו לדברי התוספות דלהלן. ומה שציין עוד המג"א לערוביו, עי' בביאור 'ספירי אפרים' להג"ר אפרים זאב גרבוז זצ"ל לספרי הנ"ל משכ"ת בזה.

14 והטעם משום דעכ"פ במת שחוזר לחיותו בלא שחזר לעפרו (כבן השונמית וכיו"ב), באמת אין כאן גוף חדש, ולא שייך לומר בזה דפקעה הטומאה בעצם חזרת נשמתו משום ד'פנים חדשות באו לכאן', שהרי באמת אינו 'פנים חדשות', וממילא מוכח דלא היה טמא בעצמותו בשעת מיתתו, וא"כ ה"ה מתים שיחיו לעתיד, אף אם יהיו בגדר 'פנים חדשות', מ"מ לענין טומאת מת ודאי יש להוכיח מהא דבן השונמית, דלגבי עצם המיתה אין הפרש ביניהם.

15 וע"ע במ"ב י"ז י"ג ובמפרשים, שביארו ש'חוזה', גדול מ'נביא', שנביא כולל בתוכו גם נביאי שקר, ואילו חוזה הוא 'בלתי לה' לבדו'.

16 עיי"ש בנוסחת הגר"א, דבמקום 'חולם', גרס 'מלאך'.

17 וביאור דברי המדרש, שרב סימון ורבנן באים לבאר שלא רק שהנביאים נקראו מלאכים, אלא הם אף נראו כן, שפינחס פניו בערו כלפיד, והוא דומה למראה מלאך, וכן המלאך שנראה לאשת מנוח, שהיא חשבה שהוא נביא, וזאת משום שהנביאים נראו כמלאכים, אלא שאצלה זה אכן היה מלאך ולא נביא הנראה כמלאך.

18 ובכדי להבין דברי הפסוק, יש לראותו בשלימות, "וַיְהִיו מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בְּנְבִיאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מַרְפֵּא", וביאר רש"י שם, "ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים. בשלוחי הקב"ה ובוזים דבריו של הקב"ה, שודאי הדין עמו, שאפילו שלוחי בשר ודם אין מבזין אותן, ויראים לעבור על צוויו בין לרע בין לטוב, ועמו בזו דבריו והלעיבו ותעתעו בנביאיו כל כך...".

ובדר"ק שם כתב, "מלעיבים. כמו מלעיגים. ומתעתעים. תרגום והייתי בעיניו כמתעתע כמו כמתלעב. במלאכי האלהים. הם הנביאים שהם שלוחי השם יית', ומתעתעים משפטו עם תי"ו ומתתעתעים. עד לאין מרפא - כל כך הרבו לפשוע עד שנמנעה מהם התשובה ושהיא המרפא".

דאין החי מטמא, וכמו בן השונמית, וא"כ למה לא פשט להו רבי יהושע ספק זה לגבי שאר המתים.

ואכן עי' בתוספות בנדה שם (ד"ה מתים), שעמדו בזה וכתבו לחלק, דדוקא מתים שיחיו לעתיד מספקא להו אי בעו הזאה שלישי ושביעי, אבל במתים שחיו בעוה"ז, כהא דבן השונמית, ודאי א"צ הזאה.

ומבואר דס"ל להתוספות ג"כ כדברי הספרי זוטא, דאין מת עצמו טמא, ושאני מתים שיחיו לעתיד, דדוקא לגבייהו איכא גזה"כ שיהיו צריכין טהרה, וכדכתיב ביחזקאל (ל"ו ה"ה), "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", והלכך יש להסתפק אם יהיו צריכין הזאת שלישי ושביעי, או רק זריקה אחת כלשון הכתוב.

ולפי דברי התוספות לכאורה לא קשיא מסוגיא דנדה הנ"ל, דבאמת דוקא מתים שיחיו לעתיד יצטרכו הזאה, אבל מתים שחיו בעוה"ז באמת אין צריכין הזאה כלל, דבסתמא אין מת עצמו טמא, רק מטמא אחרים.

ובזה מבואר ג"כ דברי הספרי זוטא, דאמנם לעתיד יצטרכו הזאה, ומשום קרא דיחזקאל הנ"ל, אבל מצד סתמא דקרא דפרשתינו איכא למידק שפיר דלא יהיו צריכין הזאה, כיון דאין מת עצמו טמא, ומצד קרא דדריש הספרי אין הפרש בין מתים שחיו בזה"ז, לבין מתים שיחיו לעתיד, ורק מקרא דיחזקאל למדנו דלעתיד יצטרכו הזאה, ולדברי התוספות בזה נסתפקו אם היא תהא הזאת שלישי ושביעי או לא.

ואמנם עי' עוד בצל"ח ומהרש"א בח"א ובערוך לנר בנדה שם מה שביארו בזה, וכן בשו"ת חת"ס יו"ד סי' של"ז.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "אליעזר [בן דֹּדָוָהו, נביא ישראל]".

דמות הקשורה: רש"י במדבר כ' כ"ג, "על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה, וכן הנביא אומר ליהושפט (דה"ב כ' ל"ז), (ב)[כָּ]הִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ".

בחזיוני היחיד הוזכרתי – שהנביא אליעזר הוזכר בספרי הקודש במקום אחד, באותה נבואה יחידה שנכתבה.

שנבואה אחת ויחידה מצאנו לנביא אליעזר, בה הוא מוזכר בספרי הקודש, והיא נבואתו ליהושפט (דה"ב כ' ל"ז), "וַיִּתְנַבֵּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן דֹּדָוָהוּ מִמָּרֵשָׁה עַל יְהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ וַיִּשְׁבְּרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל תַּרְשִׁישׁ", וכדלהלן.

וחזיון הוא אחד מהעשרה שמות שנקראת הנבואה, כדאיתא באבדר"נ (ל"ד ז'), "עשרה שמות נקרא נביא, אלו הן, ציר, נאמן, עבד, שליח, חוזה[15], צופה, רואה, חולם[16], נביא, איש האלהים".

ובמנין המלאכים נמניתי – שהנביא אליעזר נמנה במנין הארבעים ושמונה נביאים שעמדו לישראל, והנביאים נקראו מלאכים.

שהנביאים נקראו מלאכים, כדרשת חז"ל עה"פ בפרשתנו (במדבר כ' ט"ז), "וַנִּצְעַק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קָצֵה גְבוּלֶךָ", בויק"ר א' א', "ד"א, נקראו הנביאים מלאכים, הה"ד וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וגו', כי מלאך ה' היה, והלא משה היה, ולמה קורא אותו מלאך, אלא שהנביאים נקראים מלאכים. ודכותיה (שפטים ב' א'), וַיַּעַל מַלְאַךְ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבֹּכִים. וכי מלאך היה, והלא פנחס היה, ולמה קורא אותו מלאך, אלא א"ר סימון[17], פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו, היו פניו בוערות כלפידים, ורבנן אמרי אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו (שם י"ג ו'), (הנה) אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך. אמר רבי יוחנן, מבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים, הה"ד (חגי א' י"ג), וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ ה' בְּמַלְאֲכוּת ה', הא ע"כ אתה למד שמבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים...".

וכעי"ז הובא בתנחומא שלח א', ויקרא א', במד"ר ט"ז א', מדרש תהלים ק"ג י"ז, אלא שבתנחומא שם ישנה תוספת, "הא למדת שנקראו הנביאים מלאכים, וכן הוא אומר (דה"ב כ' ו' ט"ז), וַיַּהְיוּ מְלְעָבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו[18]...".

וכפרש"י בפרשתינו (במדבר כ' ט"ז)[19], "מלאך. זה משה מכאן, שהנביאים קרואים מלאכים, ואומר (דה"ב כ' ל"ו ט"ז), "וַיַּהְיוּ מְלְעָבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים". וכן ביאר ברבינו בחיי שם, אלא שהוסיף לבאר, "וישלח מלאך. מלאך ממש, כענין שכתוב (ישעיה ס"ג ט'), וַמַּלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם. או יאמר מלאך על משה, כענין שנאמר וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ ה', כי משה היה מוחזק בעיני ישראל כמלאך הש"י, אין ענינו נמשך אחר עסקי הגוף ואחר מקרי בני אדם. וראיה לזה מה שאמרו בהעדרו (שמות ל"ב א'), כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כלומר כי זה משה שחשבנוהו מלאך, איש הוא וקרה לו כמקרה בני אדם, כי לא ידענו מה היה לו...". וכעי"ז כתב בבראשית כ"ח ל"ב, עה"פ "וַיִּחְלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ", "...וּמַלְאֲכֵי אֱלֹהִים הם הנביאים... והנה הם עֹלִים עד שם במעלת נבואתם עד מדרגות ידועות, ואח"כ יֹרְדִים, שמודיעים נבואתם ומלמדים את הבריות דרך ה'...".

והנביא אליעזר נמנה במנין הנביאים, כדאיתא במגילה י"ד א', "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה... מיהוה טובא הוו, כדתניא, הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, אלא, נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה", ופרש"י, "נבואה שהוצרכה לדורות. ללמוד תשובה או הוראה, וכל הנך ארבעים ושמונה הוצרכו...".

ומוסיף רש"י וכותב, "ובהלכות גדולות מנויין מסדר עולם, אברהם יצחק יעקב... עזריה בן עודד, חזיאל [הלוי] מבני מתניה, אליעזר בן דודו ממורישה, כולן בימי יהושפט בדברי הימים"... ואליעזר בן דודו הוא אליעזר בן דדוהו, שהרי לא מצאנו נביא נוסף בספר דה"י בשם אליעזר, ומה גם שהנביא אליעזר בן דדוהו מוזכר יחד עם הנביאים עזריה וחזיאל בימי יהושפט.

בימי נשברו ואבדו אוניות – שבימיו של הנביא אליעזר נשברו ואבדו אוניות כדלהלן.

שבימיו נשברו ואבדו אוניות, וזאת על פי נבואה שנתנבא, שאותם האוניות שנעשו והורידום לים לשוט לתרשיש, נשברו ואבדו, כמפורש בפסוק (דה"ב כ' ל"ז), "...וַיִּשָּׁבְרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל תַּרְשִׁישׁ", ופרש"י, "ולא עצרו. פתרון לא עצרו כח האניות ללכת וישברו". והרלב"ג כתב, "ולא עצרו ללכת אל תרשיש. כי כבר נשברו ונתרועעו", וכדלהלן.

לצדיק שלא קיבל את הנבואות – שבימיו של הנביא אליעזר נשברו ואבדו האוניות שנעשו על ידי יהושפט הצדיק, שהוא לא קיבל את הנבואות על הצלחתו במלחמה שניבאו ארבע מאות הנביאים המוסתים על ידי הרוח, וביקש לשמוע את דברי מיכיהו נביא האמת.

שיהושפט התחבר עם אחזיה ועשה אוניות בעציון גבר, על מנת לשוט עמהם לתרשיש, כמפורש בפסוק (דה"ב כ' ל"ה - ל"ו), "וְאַחֲרֵי כֵן אֶתְחַבַּר יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עִם אֲחַזְיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא הִרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת. וַיֶּחְבְּרֵהוּ עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת אֳנִיּוֹת לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיַּעֲשׂוּ אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר".

ואוניות אלו נשברו ואבדו, כדברי נבואתו של הנביא אליעזר ליהושפט, וכדכתיב (שם ל"ז), "וַיִּתְנַבֵּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן דֹּדָוָהוּ מִמָּרֵשָׁה עַל יְהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ וַיִּשְׁבְּרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל תַּרְשִׁישׁ".

ועל מעשהו זה של יהושפט ונבואתו של אליעזר, אמרו באבדר"נ (ט' ד'), "ואל תתחבר לרשע, מלמד שלא יתחבר אדם עם אדם רע ולא עם אדם רשע, שכן מצינו ביהושפט שנתחבר באחאב ועלה עמו רמות גלעד ויצא עליו קצף מאת ה' [שנאמר (דהי"ב י"ט ב'), הֲלְרָשָׁע לַעְזֹר וְלִשֹׂנְאֵי ה' תֶּאֱהָב וּבְזֹאת עָלֶיךָ קֶצֶף מִלִּפְנֵי ה']. שוב נתחבר לאחזיה [ויעשו אניות בעציון גבר ופרץ ה' את מעשיו], שנאמר (שם כ' ל"ז), כְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ וַיִּשָּׁבְרוּ אֳנִיּוֹת".

והנה פרשה זו של עשיית האוניות על ידי יהושפט עם אחזיה, כבר נכתב בספר מלכים, אלא שהוא בשינוי דברים, דכתיב (שם א' כ"ב מ"ט - נ'), "יְהוֹשָׁפָט עשר (קרי, כתיב: עָשָׂה) אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ לָלֶכֶת אוֹפִירָה לָזָהָב וְלֹא הָלָךְ כִּי נִשְׁבְּרוּ (קרי, כתיב: נִשְׁבְּרוּ) אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר. אָז אָמַר אֲחַזְיָהוּ בֶן אַחְאָב אֶל יְהוֹשָׁפָט יֵלְכוּ עֲבָדַי עִם עֲבָדֶיךָ בָּאֳנִיּוֹת וְלֹא אָבָה יְהוֹשָׁפָט", ועיין בהערה[20] מה שהארכנו בזה.

ויהושפט היה צדיק, כמפורש בפסוק (דהי"ב כ' ל"ב), "וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו אָסָא וְלֹא סָר מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'". וע"ע בהערה[21] שהבאנו מדרשים שהזכירו עליו לשון 'צדיק'.

ויהושפט לא קיבל את הנבואות על הצלחתו במלחמה שניבאו ארבע מאות הנביאים המוסתים על ידי הרוח, כמפורש בפסוקים במ"א כ"ב ודהי"ב י"ח, ע"פ שבת קמ"ט וסנהדרין פ"ט ב', שכאשר אחאב מלך ישראל פנה אל יהושפט מלך יהודה, ושאלו אם הוא ילך אתו למלחמה על ארם, להציל מידם את רמות גלעד, השיבו יהושפט "כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ בְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ", אלא שהוסיף ואמר שהוא רוצה לשמוע את דבר ה' על מלחמה זו. והלך אחאב וקבץ לו ארבע מאות נביאים, וכששאלם אם ללכת להלחם על רמת גלעד, השיבוהו "עֲלֵה וְיִתֵּן ה' בְּיַד הַמֶּלֶךְ". ולמרות שיהושפט שמע את דברי ארבע מאות הנביאים, הוא לא חפץ לקבל את נבואתם, אלא אמר לאחאב, "וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאִין פֹּה נָבִיא לַה' עוֹד וְנִדְרְשָׁה מֵאוֹתוֹ", ודרשו חז"ל בסנהדרין פ"ט א' ועוד, וכפרש"י שם, שהטעם שיהושפט לא קיבל את דברי הנבואות של אותם ארבע מאות נביאים, הוא משום שהיה מקובל לו ש'אין שני נביאים מתנבאים בלשון אחד', ואילו כל הארבע מאות אמרו את נבואתם בלשון אחד.

ויעויין שם בפסוקים המשך הדברים, שאחאב אמר שיש לו נביא נוסף, והוא מִיכָיְהוּ בֶּן יִמְלָה, אלא שתמיד הוא מתנבא עליו רע, ולאחר שיהושפט אמר לו שלא יאמר כן, קראו למיכיהו, ואחאב אמר לפניו את נבואותיהם של שאר הנביאים, ואילו מיכיהו השיבו בנבואה קשה שהמלך ימות במלחמה ו"כָּל יִשְׂרָאֵל נְפֹצִים אֶל הָהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה". וכאשר טען אחאב על נבואתו הקשה, במיוחד כשהיא היתה מול ארבע מאות הנביאים האחרים, הוסיף מיכיהו ואמר להם את נבואתו הנוספת, אודות מה שה' אמר, מי ילך ויפתה את אחאב לצאת למלחמה ברמות גלעד בה הוא יפול, ובאה הרוח של נבות היזראעלי, שנהרג על ידי איזבל ומחמת אחאב, "וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו, וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה כֵן", וזה הרוח שקר שהייתה אצל כל ארבע מאות הנביאים.

ולבסוף, למרות הכל, מסיבות מסוימות יצא יהושפט עם אחאב במלחמה, בה נהרג על אחד שמשך בקשת לתומו, ואילו יהושפט ניצל וברח.

וע"ע בהערה[22] אודות ארבע מאות הנביאים, אם היו נביאי אמת או שקר.

כבנו של המורד נתכנתי – שאליעזר הנביא נקרא כאליעזר עבד אברהם שהיה בנו של נמרוד שמרד בה'.

שאליעזר עבד אברהם היה בנו של נמרוד, כדאיתא בתרגום יונתן (בראשית י"ד י"ד), "וְכַד שְׁמַע אַבְרָם אֲרוּם אִשְׁתְּבִי אָחוּי, וְזַיֵּן יַת עוּלֵימוֹי דְחָנִיךְ לְקִרָבָא מְרַבְּיָנֵי בֵּיתֵיהּ, וְלָא צְבוּ לְמֶהֱלְכָה עִימֵיהּ, וּבְחַר מִנְהוֹן יַת אֱלִיעֶזֶר בַּר נְמְרוֹד, דַּהֲוָה מְתִיל בְּגֻבּוּרְתֵּיהּ כְּכֻלְּהוֹן, תְּלַת מְאָה וְתְמָנְיָסַר, וּרְדָף עַד דָּן (תרגום: וכאשר שמע אברם כי נשבה אחיו, חימש את בחוריו שחינך למלחמה מגידולי ביתו, ולא רצו ללכת עמו, ויבחר מהם את אליעזר בן נמרוד, שהיה דומה בגבורתו ככולם, שלש מאות ושמונה עשר, וירדוף עד דן".

ונמרוד היה מורד בה', כדרשת חז"ל על הפסוק (שם י' ט'), "הוּא הָיָה גִּבֹּר צַיִד לִפְנֵי ה' עַל כֵּן יֵאָמֵר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי ה'", כדאיתא בספרא בחקתי (ב' ב'), "ואם לא תשמעו. מה ת"ל. אין לי אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן הוא אומר כנמרוד גבור ציד [לפני ה'], שאין ת"ל לפני ה', אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו...", וכפרש"י עה"פ שם ובויקרא כ"ו י"ד, והובא בילקוט בחקתי תרע"ג.

וע"ע בעירובין (נ"ג א'), "(בראשית י"ד א') וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל. רב ושמואל, חד אמר, נמרוד שמו, ולמה נקרא שמו אמרפל, שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש. וחד אמר, אמרפל שמו, ולמה נקרא שמו נמרוד, שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו", ופרש"י, "עליו. כלפי מעלה, אלא שכינו חכמים בלשונם".

ואף ככהן מחצרו נקראתי – שאליעזר הנביא נקרא אף כאליעזר הכהן, שחצר בחצורות לפני ארון ה' כשהעלוהו מבית עובד אדום הגיתי.

שאליעזר הכהן היה בין הכהנים שחצרו בחצוצרות, כמפורש בפסוק (דהי"א ט"ו כ"ד), "וּשְׁבַנְיָהוּ וִיהוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי וְזִכַרְיָהוּ וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר הַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיאָה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן".

והיה זה כשהעלו את ארון ה' מבית עובד אדום הגיתי לעיר דוד, כפי שהבאנו בארוכה בהערה[23], עיי"ש.

---

19 ומה שכתב האבע"ז בפרשתנו, "...ורבים פירשוהו על משה, כי מצאו וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ ה', ואין זאת דעתי", אין כוונתו חלילה לחלוק על דברי חז"ל, אלא זה דרכו לפרש המקרא על דרך הפשט ולא הדרש, ועל כך אמר שדרשה זו אין זאת דעתו לפרש כן הפסוק כשמפרשים התורה ע"ד הפשט.

20 בדבר פרשה זו של עשיית האוניות על ידי יהושפט בהתחברו עם אחזיה, כתובה גם במלכים ואף בדה"י, אלא שלכאורה ישנם שינוים רבים ביניהם.

במלכים כתוב, שיהושפט (לבדו, בלא עזרת ושיתוף אחזיה), עשה עשר אוניות, ואוניות אלו היו בתבנית של תרשיש (ע"פ מצוד"ד), והם נעשו במטרה לילך עמהם לאופיר להביא זהב, והאוניות נשברו בעציון גבר. ולאחר מכן אחזיהו בא והציע ליהושפט שעבדיו ילכו יחדיו באוניות אחרות, ויהושפט לא אבה לעשות כן, כי שמע מהנביא שכל סיבת טביעתם ואבדתם של אוניותיו הם משום שהתחבר לרשע.

ואילו בדה"י כתוב, שיהושפט עשה אוניות יחד עם אחזיה, ולא כתוב מספרם, ואוניות אלו נעשו בעציון גבר, ומטרתם היתה ללכת לתרשיש, והאוניות נשברו ולא עצרו ללכת לתרשיש.

רבים מהמפרשים לומדים ששני הדברים אחת הם, שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, ובא זה ולימד על זה, והיינו שאחזיהו עשה שותפות עם יהושפט ובנו יחדיו עשר אוניות, ואחר נבואתו של הנביא אליעזר נשברו ואבדו האוניות, אלא שכאשר חזר אחזיהו והציע ליהושפט לעשות שוב אוניות, דחה יהושפט את הצעתו, כי כבר נכווה ברותחים, בפעם הקודמת שהצטרף עמו, וע"ע במלב"ים שם.

וע"ע במצוד"ד שלמה, שמדובר בב' מעשים שונים, "ואולי האמור שם היה בפעם אחר, ולא זהו הנאמר כאן".

21 במקומות רבים בחז"ל מצאנו שנכתב על יהושפט לשון 'צדיק', וכגון, ויק"ר ל' ג', "...ואמר ר' אבין, אין אנו יכולין לעמוד על אפו (והיינו עקרו ודעתו כמ"ש הערוך, הובא ביפ"ת, ובמתנו"כ כתב, "כמו אופייה, פירוש מנהגו") של דוד, פעמים שקורא עצמו עני פעמים שקורא עצמו מלך, הא כיצד, בשעה שהיה צופה ומביט שצדיקים עתידין לעמוד ממנו כגון אסא יהושפט חזקיה ויאשיה, היה קורא עצמו מלך, שנאמר (תהלים ע"ב א'), "אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לַמֶּלֶךְ תֵּן...".

עוד מצאנו כן בבמד"ר כ"א ו', "...למה לא נאמר כאן ביהושפט מלך, להודיעך ענותנותו של אותו צדיק, שלא רצה לירד לפני הנביא בבגדי מלכות אלא כחבר הדיוט...", וכן איתא בתנחומא פינחס ג'.

22 הנה בפשטות היה מקום לומר, שכל אותם ארבע מאות נביאים, היו נביאי שקר, אלא שאם נתבונן בדבר, שהרוח באה והסיתה אותם, בהכרח מדובר בנביאי אמת שהסיתו אותם בנבואה זו, ולא בנביאי שקר.

והנה כתב הרד"ק במלכים, שדברי יהושפט לאחאב 'האין פה נביא לה' עוד', היו לאחר שהכיר יהושפט כי נביאי הבעל או האשרה הם, והוסיף הרד"ק והביא 'דברי רבותינו ז"ל' (ולא מצאתי מקומם), "כשאמר יהושפט האין פה נביא לה', עוד, אמר לו אחאב, כל אלה הנביאים לה' הם. אמר לו יהושפט, כך מקובלני מבית אבי אבא, סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד... נמצא שאין בדבריהם ממש". וע"ע ברלב"ג ושאר מפרשים שם.

וכתב רש"י בדה"י שם, "ויקבץ מלך ישראל את הנביאים ד' מאות. וכולם נביאי אמת היו, כי מה ששאל ממנו יהושפט עמם לא, כן מוכיח בסמוך, ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו וגו' עד והייתי לרוח שקר בפי כל נביאיו, שאומר להם לאמר לאחאב עלה ויתן האלהים ביד המלך. מכלל שהיו נביאי ה' שלא היו מתנבאים אלא דבר ה', שאם היו נביאי שקר איך הפתוי נופל עליהם, שלא היו מתנבאים אלא מה שהיו בודים מלבן. ועוד, שאמר יהושפט שוב האין פה נביא לה' עוד, (והיינו שאמר) ודאי יודע אני שהם נביאי ה', אלא מקובלני מבית אבי אבא שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ולשון אחד, והללו כולם מתנבאים עלה והצלח".

ושוב חזר רש"י להוכיח כן שם בפסוק כ"א, "בפי כל נביאיו. שיָשים דבר בפיהם לאמר עלה והצלח ויעלה ויפול, מכלל שהיו נביאי אמת שלא היו מתנבאים כי אם מה שישים השם בפיהם".

23 הנה כל עניין זה של עליית ארון ברית ה' מקרית יערים לבית עובד אדום, ומביתו לעיר דוד, מפורש בפסוקים באריכות בש"ב ו' ודהי"א י"ג וט"ו (הפסוקים שהובאו הם מדה"י), וכפי שנבאר.

בראשונה היה הארון בקרית יערים, וביקשו להעלותו לעיר דוד, והלכו דוד וכל ישראל להעלותו, והרכיבוהו על עגלה חדשה, "וְדָוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לְפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְצִלְתָּיִם וּבַחֲצֹצְרוֹת", אלא שבדרך, כשהגיעו ל'גרן כידן', שמטו הבקר את הארון, וְעֻזָּא שלח את ידיו לתפוס את הארון, ומיד, "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ עַל הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים". באותה שעה, "וַיִּחַר לְדָוִיד כִּי פָרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

וכיון שראה דוד כן, "וַיִּירָא דָוִיד אֶת הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר הֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים", ובעקבות כך, "וְלֹא הֵסִיר דָּוִיד אֶת הָאָרוֹן אֵלָיו אֶל עִיר דָּוִיד וַיַּטֵּהוּ אֶל בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי".

וכאשר היה ארון ה' בבית עובד אדום הגיתי, והוא ישראל שנקרא כן, ה' ברך את ביתו ואת כל אשר לו, שילדו אשתו ושמונת כלותיו, כל אחת ששה בכרס אחד, וכדכתיב, "וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם בֵּית עֹבֵד אֱדֹם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ", כדאיתא בברכות ס"ג ב'.

ולאחר מכן הכין דוד מקום לארון ה', וביקש דוד להעלותו לעיר דוד, "וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל אֶל יְרוּשָׁלִָם לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ", ואסף את הכהנים והלוים, והורה להם להתקדש ולהעלות את הארון, "וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְּוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת אַחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי שִׁיר נְבָלִים וְכִנֹּרוֹת וּמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִיעִים לְהָרִים בְּקוֹל לְשִׂמְחָה", "וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים הַהֹלְכִים לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' מִן בֵּית עֹבֵד אֱדֹם בְּשִׂמְחָה".

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

אחד מהנסיונות הקבועים שיש לאדם, הוא בשינוי של הנהגתו ואורח חייו, גם כאשר הוא יודע שיש בהם הנהגה שאינה כשורה, דבר שאינו כדת. אלא שמידת המתמשכיות שיש בטבע האדם, הוא זאת המנועתו מלתקן את דרכיו ולישר את אורחותיו.

כאשר אדם אוזר כגבר חלציו, מתגבר על הרגלו ושובר את מחלבו, ומשנה את אורחותיו כדת של תורה, עיקר הנסיון הוא בפעמים הראשונות, שעליהם אמרו חז"ל שכל התחתלות שלו, אצל לאחר מכן, כבל שהוא מתמיד לילך בדרכו החדשה שסלל לעצמו, שיודע הוא שכך דרכה של תורה, ואלו נתיבותיה, אותה מידת המתמשכיות שעד השינוי מנעה ממנו לצמוח, היא זו שעודתו ומסייעת בידו להצליח בהליכה בדרכו החדשה, שכבל שעובדים הימים, היא נהיית חלק בלתי נפרד ממנו, עד שבאים מן הימים כבר אינו מצליח להבין היאך בעבר נהג ועשה אחרת.

הנסיון הקשה ביותר שהיה לו לר' דוד פונבעטשוועריאריסטאנצע#, היה בהתמודדות היומיומית בקימה לתפילה בפנים קבוע. ר' דוד היה אברך כולל יקר, המקפיד על הקדשת עיתותיו לתורה ועמלה, כאשר בכל בוקר בשעה תשע בבוקר כבר היה נשבע בתוך היכל בית המדרש בו קבע למקום לימודו, כשתגמ' פתוחה לפניו, ומתחיל בלימודו, כשהוא לומד סוגיות הש"ס בעיון, ועד שעה אחר בצהרים לא היה יוצא ממקום תלמודו, ואף לא הפסיק לשיחה בטילה, ל'אכילת גחלי רתמים'. גם בצהרים היה מנצל את כל שלש וחצי שעות ה'סדר', ללימוד ברצינות ובדרך שקיעות. אף בערבים זצה ללמוד כבל לשעתיים ב'כולל ערב' השכונתי, בו למדו סוגיות אחרות. וכשהיה מסיים את הכולל ערב, ברוב הלילות היה מוצא לעצמו איזו שאלה לעסוק בה, ענין לחפש אחריו, ורק בשעה מאוחרת היה עולה על יצועו, עייף מעמל התורה של אותו היום, ומבקש על העתיד, על היום הבא למחרת על כל ישראל לטובה ולברכה.

חלק מרצינותו של ר' דוד בערך התורה ועמלה, היה בהשתדלותו בכל עת להמנע מלהתעניין בכל ענין עד ש חשש שיוכל להוציאו מתלמודו, וכידוע, שכל ענין אחר שאדם עוסק בו, מלבד הסוגיא אותה הוא לומד, מוציא את האדם מעומקּ שקיעותו בלימוד התורה ואף מוציאתו מן העולם.

למרות שאורח חייו הכללי של ר' דוד, התנהל כל כך טוב, בכל אמת התמודד בכל יום מחדש על הקימה בבוקר. לפי דעתו ומחשבתו תכנן בכל יום להשכים ולהתפלל במנין המרכזי המתקיים בבית הכנסת השכונתי, בשעה שש ושלושים, אלא שכמעט בכל יום היה מפסיד את המנין המדובר מחמת עייפותו הרבה, ובקושי היה מספיק להתפלל במנין השלישי, בשעה שבע וחמשים, כך שלא תמיד היה יוכל להשאר בתפילה עד סיומה, ובכל עת היה צריך להזדרז לביתו ובקושי לאכול קמעה, ומיד למהר לרוץ לכולל, בכדי שיספיק להיות גם מה'עשרה הראשונים', ולעמוד ארבע שעות בעמלה של תורה, ולזכות לחיי העולם הזה והבא.

פעמים רבות החליט ר' דוד בליבו החלטה רצינית, שהחל מחר בבוקר הוא משתנה, סדר יומו יתחיל בקביעות בקימה בשעה הראויה, בתפילה במנין הרצוי, ולאחר מכן יוכל ללמוד בנחת גם מהרי התפילה לפני האכילה, לזכות לקבל פני שכינה בלימודו זה, כדברי רבי לוי בר חייא בברכות ס"ד א', וכפסקו של השולחן ערוך בסי' קנ"ה ס"א, אלא שתמיד החלטה זו היתה מתזיקה מעמד רק מיום בודדים, ולאחריהם שוב היה נכשל ונופל מיאוש שפעם נוספת לא הצליח לשנות את דרכיו, ויצרו הוא זה שהתגבר עליו בתחילת היום. כמובן שהרגשה רעה זו הציקה לו מאוד, והיא חש כיצד בכל פעם מחדש שהצליח לטפס ולעלות אל הר ה', החליק חזרה וחזר אל מקומו הקודם בתחתית ההר.

באחד הימים כשנכנס ר' דוד לחנות ספרים, הגה ספר חדש מוצע למכירה, אשר בשם 'תוקפה של תורה' נקרא, בו מעורר הרב המחבר אודות הדרך הנכונה לעלות לתר ה' בסיוגות אלו של קימה בשחרית. לאחר פרק שלם וארוך בו מביא דברי חז"ל ורבותינו אשר בדריהם כגחלי אש, המעוררים את האדם בענינים חשובים אלו, אשר בוודאי מלבד עצם מעלת בדריהם הקדושים, עוד יש בהם מעלה עצומה וגדולה, שדברים אלו שנכתבו על ידי אותם קדושים וטהורים שכל ימיהם היו בהתבוננות ובנעוצות היצר, בודאי כחם רב לחזק את האדם שאף הוא ילך בעקבותיהם ויתבונר כארי לעבודת בוראו.

ר' דוד רכש את הספר המדובר, וקיבל על עצמו ללמוד בו כמה דקות בכל ערב לפני שעולה על יצועו, תוך תקוה שלימוד זה ישפיע עליו לטובה ולברכה, להתנבר כארי ולהשכים לקום ממיטתו ולהתפלל במנין שאי אפשר בשום אופן, כל שדבר זה יתן לו הרגשה טובה למשך כל היום, שתצליח להתנבר על יצרו בנסיון הראשון עם שחר.

הלימוד שלפני השינה אכן עזר וסייע לר' דוד בהתגברותו למחרת, אבל יחד עם זאת, עדיין בכל בוקר מחדש חיתה לו 'עבודה' גדולה, ומה בכל שאר כמה ימים רצופים בהם השכים לעבודת בוראו, החל לחוש עייפות רבה בלימודו, וכבר לא יכל ללמוד בעיון ובהבנה כדרכו מימים ימימה.

בדיוק באותם ימים בהם הסתפק מה עליו לעשות, אינה ה' לידו שהגיע לפרק בו ליקט המחבר עצות רבות להתגברות בענין של ה'השכמה, והביא מאחד מספרי היראה, שדרש אח הפסוק במשלי (ו' ט'), "עד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ", ששלמה המלך אומר לאדם דברי מוסר, עד מתי בערב אתה מתעצל מלשכב, ומוצא לעצמך כל הזמן מה לעשות, ולאחר מכן, בעקבות כך, בבוקר אתה מתאחר לקום משנתך, שזו דרכו של העצל, ואילו הזהיר, הרי הוא בערב מתעצל מלעסוק בענינים אחרים, אלא ממהר לישון, ובבוקר מזדרז לחשכים ולקום לעבודת בוראו.

מחבר הספר הביא עוד דברי חיזוק והתעוררות על הצורך של האדם להשכים ולישון כדי שיוכל לקום בבוקר וכוחו יהא במתניו, ולא יפסיד את כל החשמטה בעקבות מה שאיחר לישן, והוסיף וכתב, שיש המעוררים את שומעיהם שחלק מעבודת הקימה והחשכמה היא בחליכה לישון בזמן ובעת הראויה, כל אחד כפי כוחו שחנונו לה.

אלא הוסיף המחבר וסייע את דבריו, שאדם לא יחושב בליבו, שאם הוא קבע לעצמו עד זמן לשינה, ולבסוף מסיבה כל שהיא הוא לא הצליח לעמוד בזה, שאות ומופת הוא שלמחרת אינו צריך להשכים בשעה שקבע לעצמו, אלא העת והזמן לשינה הוא רק ככלי הבא לסייע לאדם בנסיונות אלו, אבל אם לבסוף מכל סיבה שהיא לא הצליח להשתמש בכלי זה, בכל זאת, עליו להמשיך בהתבגרות, אחרת בכל פעם מחדש ימצא לו היצר דרכים וסיבות מדוע יאחר לישון, ומחמת כן יפול בנסיונו זה, וימשיך בדרכו הישנה, לישון עד שעה מאוחרת, ולקום מאוחר.

כששיים ר' דוד ללמוד את הפרק, נכנסו הדברים לליבו, והחליט שהוא מקבל על עצמו להתבונן ולראות מהי חשיבה הטובה והראויה עבורו בו עליו לעלות על מיטתו לשנת הלילה, וכך יעשה, וה' יראה בעיניו עד כמה חשובה בעיניו הקימה בהשכמת הבוקר, ויעזרהו להעיר ולילך לישון בשעה המתאימה, ויצליח להשכים בשעה הרצויה ולהתחיל את יומו בהתבגרות, וחוט של חסד יהא משוך עליו כל היום.

עוד באותו ערב הגיע ר' דוד למסקנא בדבר השעה הראויה עבורו לשינה, ודיבר עם בני ביתו שהחל מאותו יום הוא מבקש ללכת לישון בשעה זו. ר' דוד חשב שאם הוא יחליט לילך לישון בשעה הראויה, גם יצרו שיכב יחד עמו לישון, אלא שהיצר לא חשב כן, ועוד בלילה הראשון ניסהו לראות היעמוד בדברו? אם לא, על ידי שאחד מבני ביתו לא חש בטוב, וזמן רב היה צריך לטפל בו ולאחר מכן אף לקחתו לטיול קמעה באויר הצח, כך שכבר בין הראשון ובין הלילה לעלות על יצועו רק כשעה ומחצה לאחר השעה שקבע לעצמו. אמנם הקב"ה שראה עד כמה חשובה בעיניו עיניו ענין ההשכמה, נתן לו למחרת בבוקר כח ועוצמה רבה להתגבר על יצרו ולהשכים לתפילה.

לצערו הרב, גם למחרת התעורר יצרו בשעה שהיה עליו ללכת לישון, ושלח לו ענין חשוב ודחוף שאינו סובל כל דיחוי לשעה זו. וכמעשהו ביום הראשון בנה לו בית הכנסת בעבור בחסד ה' עליו הצליח להתגבר על יצרו, ולהשכים לתפילה בבוקר. באותו יום בשחר בעייפותו הרבה, העלה בדעתו, שאם מסיבה כל שהיא יאחר את שעת השינה, על מנת שלא יהיה עייף במשך כל היום, שכב קמעה לאחר התפילה ולפני הלימוד, כך שיירוח שיתחיל את יומו בהתבגרות ובתפילה במנין הרצוי, ולאחר מכן אף יוכל ללמוד כבר וכראוי.

שיבול הזמן זיכהו ה' לר' דוד להשכים עוד יותר לתפילה, לקבוע את מקום תפילתו עם אותם יהודים יקרים הזוכים בכל יום להתפלל כ'ותיקין', המתחילים את תפילת 'שמונה עשרה' עם הנץ החמה. התפילה במנין זה, שרובם הינם תלמידי חכמים מופלגים, וביניהם גם התפלל מרן שליט"א, נתנה לו הרגשה טובה ומיוחדת, ומה גם שתפילה זו, כראוי לתלמידי חכמים, התנהלה ברוגע ובשלווה, בלא שהרגישו בכל עת שיש מי שרודף אחריהם, כך שהתפילה היתה שבעילו ובתיאורה ובהשאירה אותו עם הרגשה מיוחדת ונעלה בסיומה.

כששיים את התפילה ואף הספיק ללמוד את סדר לימודו הקבוע לשעה זו, עדיין היה בידו זמן בתורה הקדושה, ובאחד מן הימים עוררו אותו בעל הבית, שבאותם דקות פנויות יוכל לזכות במצוה הבה שאין לה קופדים, והיא ללכת ולבקר מעט את הקשישים הרבים המתגוררים בשאר הבתים שבסמיכות לבתו. בתחילה חשש ר' דוד מרעיון זה, שאולי על ידו בסופו של דבר הוא יַצא מהלימוד, ומה גם שאינו מכיר את אותם קשישים, ומי יודע היאך

היכן בלימוד פרשתינו עפרש"י, הבין ר' דוד את כוונת דברי מרן שליט"א, אודות הזמן הטוב והמסוגל לקיום המצוות?

פונבעטשוועריאריסטאנצע - המתקשה לקפוץ ולצאת ממיטתו

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן להביא מקור לדברי הרב, שיעץ לר' יצחק, שאם הוא יתפלל מעומק ליבו ויקרא לה' ויבקש ממנו למצוא זיווג הגון לבתו, תפלה זו שתצא מעומק הלב, מסוגלת שתתקבל (ובשביל כך אמר לו שילך להתפלל במקום שאין מכירים אותו, בו יהיה לו יותר מל להתפלל מקירות ליבו ובדמעות שליש ובאופן הראוי). הרב הגיע אל יסודו של שתפילה מקירות הלב מסוגלת יותר להתקבל, וזאת מדברי רש"י כ' ט"ז, עה"פ, "וַנִּצְעָק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קָצֵה גְבוּלֶךָ", וביאר רש"י, "וישמע קלנו. בברכה שברכנו אבינו (בראשית כ"ז כ"ב), הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, שאנו צועקים ונענים". מבואר בדברי רש"י, שאם אדם מתפלל מקירות לבו וצועק אל ה', הוא נענה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל yaepstein@aol.com **עד יום ב' בערב בלבד**]

הפרסים לשבוע זה: ספר **"אמרי דעת", שיחות ומכתבי מרן רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, ב"כ.**
עוד שלושה זוכים מספים, כל אחד בספר **"תשובות הגר"ח", תשובות מרן רבי חיים קניבסקי שליט"א.**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": **שני זוכים,** כל אחד בספר **"שבתא דינוקא".**

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

כבר למחרת הודיע ר' דוד למנהל המחלקה שהוא קיבל את הסכמתו וברכתו של מרן שליט"א אודות העצתו, והוא מקבל אותה בחיוב, ומאותו יום ואילך הוסיף מקצותיו הרבות, גם מצוה זו של ביקורי החולים במחלקה בבית החולים, כאשר הוא גם מעביר את שמותיהם לתפילה אצל מרן שליט"א לרפואה שלימה בכל בוקר לאחר התפילה, ומספר לכל אחד מחחולים את דברי הברכה ואיחולי הרפואה שמסר לו מרן שליט"א.

לא עברו ימים רבים ואחד מקשישיו מבית הכנסת אושפז שוב בבית החולים, אך במחלקה אחרת, ובעקבות כך הוסיף ר' דוד עוד כדקה לביקורו בגם במחלקה הנוספת, וכמעשהו במחלקה הראשונה כך גם במחלקה האחרת, תוך זמן קצר כבר נצרך לחמש דקות, בהם הוסיף לעבור דרך כל חולי המחלקה, לומר לכל אחד מילה טובה ולהתעניין בשלומו, ואם היה חלילה הדמה במצבו, היה מוסיף את שמו לרשימת החולים שהיה מביא למחרת למרן שליט"א שיברכם ברפואה שלימה. בחסד ה' עליו, שראה עד כמה חשוב בעיניו החסד לעזור ולסייע לאחרים, ועוד יותר חשוב לו שלא להפסיד אפילו זמן קצר מתלמודו, בנו של אחד החולים הקבועים במחלקה, שביקש שלבקר בגם גם אבוי ולהשיב את נפשו, דאג עבורו לנהג שיביאו בכל יום מבית האבות לבית החולים ולאחר הביקור הביאו ברכבו עד למקום לימודו, כך שמחמת זאת נוסף לו עוד כעשרים דקות פנויות, בהם ביקר חולים לרוב בבית החולים, ותוך כמה חודשים כבר היה מבקר בכל יום בחמש מחלקות בבית החולים, כאשר אנשי צוות בית החולים מתפעלים מהצלחתו הכבירה להצליח לבקר חולים כה רבים בפרק זמן כה קצר, כאשר כל אחד מהם הרגיש שהוא קיבל את מלא תשומת הלב וההתענינות במצבו ובכאביו.

באותם ימים הרבה ר' דוד להרהר אודות מצבו לפני פחות משנה. שבאותה עת בקושי היה מספיק משהו בבקרים, ואילו כיום הוא מספיק להתפלל כוותיקין במנין מכובד ומיוחד של תלמידי חכמים מופלגים וראשים בעם מרן שליט"א, ולאחר מכן הוא מספיק ללמוד את סדר לימודיו בבוקר, ועוד מבקר אצל כל קשישי בית האבות ועוד שאר יותר ממאה חולים בחמשת המחלקות בבית החולים, וכל זאת בלא שמפסיד מלימודו הקבוע בסדרי הכולל.

עוד הבחין ר' דוד, שכל אותה תקופה בה הרבה לבקר חולים כה רבים, הוא ראה קיימתא דשמיא מיוחדת עליו הוא יו כל טרדות וטרחות אחרות, ודברים רבים הסתדרו לו שלא על פי דרכי הטבע. הוא הרגיש שכנגד מה שנטל על עצמו מצוה זו של ביקור חולים והדאגה עבורם, הסיר הקב"ה ממנו כל חולי וכל מדֶוה, ואף כל דאגה והפרעה אחרת.

לאחר כמה זמן, כאשר הגיע ר' דוד לסוף הבינה, ועמד בפתח שנות העצה, החל להרגיש תחושה קשה ורעה. התחושה נבעה מכך, שלמרות שקדנותו הרבה ועומקּ עיונו בתורה הקדושה, שבזה הוא עסוק כל היום, בכל זאת, אם בגבולי מספיק סיפוק בזה. הוסיף להרגשתו הקשה דבריו של חתר משכנעי שלעב לו, שבגילו דבים הם שעמלם הרב הביאם לידי פירות, שקיבלו תפקיד כזה או אחר, ומרגישים בכל עת שמביאים את עצמם לידי מיצוי והצלחה, ולימודם במשך הזמן הביאה להם תועלת רבה. אבל מה יוצא לו מאותו לימוד שהוא לומד, שבוהב הפעמים אינו מביאו אף להלכה למעשה.

באחד הימים כששוב עלו בראשו מחשבות אלו, החל ר' דוד לגעור בעצמו, וחשב, אוי ווי, היאך אני שם כלל אל ליבי את דבריו של אותו אפיקורס, שעליו אמר רב יוסף בסנהדרין (צ"ט ב'), שאותם אלו שאומרים מה מועילים לנו אלו הלומדים תורה ואינם משמשים כרבנים או כמגידי שיעורים, נחשבים לאפיקורסים שמאבדים את חלקם לעולם הבא. עלי להתחזק בכל עת בדיעבה הברורה אודות עד כמה תורתי ועמלי הרב בה, מגין על כל העולם ומקרב את הגאולה ועוד מעלות עד אין קץ ותכלית, כפי שהאריכו חז"ל.

בכדי לחזק את ליבו החליט ר' דוד לחזור שוב על הסוגיא בסנהדרין צ"ט, בו מביאה הגמרא את דברי האמוראים הקדושים המפליגים בגדלותו העצומה של לומד התורה, ולחזק את ליבו בדיעבה הברורה שעצם לימוד התורה, גם כאשר הוא אינו למטרת מסירת שיעור או לימוד הלכה למעשה, הוא דבר גדול עצום ורב, עד לאין ערוך ושיעור, והקב"ה שש ושמח בלימוד זה.

לאחר שר' דוד התחזק בליבו בחשיבות עמל התורה, למרות ששכנו המשיך בדברי להג וגנאי על לומדי התורה ועמליה, הוא לא שת ליבו לדבריו, ובכל עת היה מהרהר אודות מה שכתוב בגמרא שם אודות משפחתו של בנימין הרופא, שנקבעו לדראון עולם בקרב ישראל, מאחר שבדבריהם בזו לחכמים, בטענה שאינם מועילים בתלמודם, שהרי שהרופא רחכמתו מציל חולים ממיתה, ואילו החכמים מה הועילו, וכי התירו לנו עורב על ידי תלמודם, או שאסרו את הינוה באכילה, ועליהם ועל דבריהם אמר רבא, שדינם כאפיקורסים, וכל המצוות הרבות שעשו בחצלת חיים, שיתכן ואף מסרו את נפשם לרוץ ולהציל יהודים בכל עת ושעה, אין להם מכך כלום, שכבר נכרתו מחיי העולם הבא בדברים המטופשים הללו, שהיו זלזול מוחלט בתורה הקדושה, בלומידה ועמליה.

למחרת בסיום התפילה שוב עלתה לו' דוד מחשבת הפיגול אודות חוסר חשיבות לימודו, ובמיוחד שבימים האחרונים היה נתון רבות ללעג ולקלס בפי שכנו, שבכל הזדמנות שהיה רואהו, נתן דרור ללשונו ללעוג לו ולתורתו ואף למצבו הכלכלי הקשה, ומחשבה זו שעלתה לו באותה שעה השפיעה עליו לרעה. לאחר התפילה, כשניגש למרן שליט"א עם רשימת החולים מבית האבות ומחלקות בית החולים, כדרכו בכל בוקר ובוקר, פנה אליו מרן שליט"א ושאלו, מדוע כה נפלו פניו, האם אירע לו דבר מה. במענה לשאלתו של מרן שליט"א, השיב ר' דוד אודות לעגו הרב של שכנו, שהוסיף לאחרונה ללעוג לו שבעקבות שקיעותו בתורה אין לו כמעט דבר בביתו, והוא ובני ביתו נראים בעניים מרודים, וסיפר אודות הרפיון שהדבר גורם לו בתלמודו ובסיפוק שיש לו מעמלו הרב בתורה הקדושה.

אמר לו מרן שליט"א במתק לשונו, שדבר זה הוא ברור בתכלית הבירור, שמי שבחר לעצמו צורת חיים של תורה, לחיות כבן תורה בכל שעות היום ובכל הימים, ועל ידי זה הוא חי בדחקות, שכך היא דרכה של תורה, אח אותם האנשים הקב"ה אוהב, וכפי שאומרים ב'פסוקי דזמרה' בכל יום, 'ה' אוהב צדיקים', ומי הם הצדיקים, אלו שעושים רצונו, שעוסקים בתורה ועמלה. ואם יש מי שזוכה שה' אוהב אותו, היש מאושר ממנו, האם הוא צריך כלל לבתיים לשכנים הרחוקים מהתורה והמצוות ומדרך ה', או שעליו להיות מאושר עד אין קץ ותכלית, שהוא כה להיות מאותם יקרים ומיוחדים שה' אוהב אותם כל הימים.

זאת ועוד, הוסיף מרן שליט"א ואמר, שידועים דברי חז"ל אודות הזכות הגדולה והעצומה של אלו שזכו לההרג על 'קידוש השם', ועוד יותר מזה, זכותם של אלו החיים על קידוש השם. אשריך ר' דוד שזכית להיות המהקדשים את שמו ברבים, שקידוש השם אינו הליכה במכנסיים מגוהצות ליד החולינגים, אלא במסירות הנפש לתורה ועמלה, לעשות רצונו בלבב שלם, ואותו אחד המוסר את נפשו לתורה ועושה רצונו ,תבדק, הוא הוא צריך שיהיה קידוש שם שמים ברבים, שמלבד שמחתו הרבה בתורה ובמצוות, עוד יוסיף לזכות לנצח נצחים על כל תיבה ותיבה שלמד וזגה, על כל עת וזמן שעסק בתורה הקדושה.

מעודד עד אין קץ ושיעור, יצא ר' דוד ממרן שליט"א, לאחר שר' דוד הודה למרן שליט"א על דבריו המרגשים, ובירכו שעוד יזנבון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, שהוא יזכה להיות בין אלו שיזכו לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אכי"ר

לאחר שמרן שליט"א לא חידש כמעט דבר לר' דוד, בכל זאת יצא ר' דוד ממנו אדם חדש. דבריו החמים היו עבורו כמים קרים על נפש עייפה, ונתנו לו חיזוק רב להמשיך בעמלה בה תורה עוד שנים רבות, ללא מחשבה אודות תפקיד כזה או אחר, אלא רק למען המטרה הנעלה ביותר, של לימוד התורה הקדושה, תורת ה', והעמל והיגיעה בה, כי זה כל האדם.

תודת המערכת נתונה לר' ד. שיחי' על הסיפור המתפרסם בשבוע זה

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן להביא מקור לדברי הרב, שיעץ לר' יצחק, שאם הוא יתפלל מעומק ליבו ויקרא לה' ויבקש ממנו למצוא זיווג הגון לבתו, תפלה זו שתצא מעומק הלב, מסוגלת שתתקבל (ובשביל כך אמר לו שילך להתפלל במקום שאין מכירים אותו, בו יהיה לו יותר מל להתפלל מקירות ליבו ובדמעות שליש ובאופן הראוי). הרב הגיע אל יסודו של שתפילה מקירות הלב מסוגלת יותר להתקבל, וזאת מדברי רש"י כ' ט"ז, עה"פ, "וַנִּצְעָק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קָצֵה גְבוּלֶךָ", וביאר רש"י, "וישמע קלנו. בברכה שברכנו אבינו (בראשית כ"ז כ"ב), הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, שאנו צועקים ונענים". מבואר בדברי רש"י, שאם אדם מתפלל מקירות לבו וצועק אל ה', הוא נענה.

שפות הזוכים לשבוע שעבר
הרבנים \ הבה"ח

קצאוי ה. – מודיעין עילית – תוספות רי"ד השלם עהש"ס, ב"כ.
ויסברג א.ג. – ירושלים – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
איצקוביץ י. – קרית ספר – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
מועלם ז. – ירושלים – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
לוריא א.י. – מודיעין עילית – המאור המבואר.
שוחט מ. – ירושלים – המאור המבואר.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

תוספות לסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

תוספות נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

אחד מהנסיונות הקבועים שיש לאדם, הוא בשינוי של הנהגתו ואורח חייו, גם כאשר הוא יודע שיש בהם הנהגה שאינה כשורה, דבר שאינו כדת. אלא שמידת ההמשכיות שיש בטבע האדם, היא זאת המונעתו מלתקן את דרכיו וליישר את אורחותיו.

כאשר אדם אוזר כגבר חלציו, מתגבר על הרגלו ושובר את מהלכו, ומשנה את אורחותיו כדת של תורה, עיקר הנסיון הוא בפעמים הראשונות, שעליהם אמרו חז"ל שכל ההתחלות קשות, אבל לאחר מכן, ככל שהוא מתמיד לילך בדרכו החדשה שסלל לעצמו, שיודע בה שכך דרכה של תורה, ואלו נתיבותיה, אותה מידת ההמשכיות שעד השינוי מנעה ממנו לצמוח, היא זו העוזרתו ומסייעת בידו להצליח בדרכו החדשה, שככל שעוברים הימים, היא נהיית חלק בלתי נפרד ממנו, עד שביום מן הימים כבר אינו מצליח להבין היאך בעבר נהג ועשה אחרת.

הנסיון הקשה ביותר שהיה לו לר' דוד פונבעטשווערארויסטאנצען*, היה בהתמודדות היומיומית בקימה לתפילה במנין קבוע. ר' דוד היה אברך כולל יקר, המקפיד על הקדשת עיתותיו לתורה ועמלה, כאשר בכל בוקר בשעה תשע כבר היה יושב בתוך היכל בית המדרש בו קבע למקום לימודו, כשהגמ' פתוחה לפניו, ומתחיל בלימודו, כשהוא לומד סוגיות הש"ס בעיון, ועד שעה אחד בצהרים לא היה יוצא ממקום תלמודו, ואף לא הפסיק לשיחה בטילה, לאכילת גחלי רתמים'. גם בצהרים היה מנצל את כל שלש וחצי שעות ה'סדר', ללימוד ברצינות וברוב שקיעות. אף בערבים זכה ללמוד קרוב לשעתיים ב'כולל ערב' השכונתי, בו למדו סוגיות אחרות. וכשהיה מסיים את הכולל ערב, ברוב הלילות היה מוצא לעצמו איזו שאלה לעסוק בה, ענין לחפש אחריו, ורק בשעה מאוחרת היה עולה על יצועו, עייף מעמל התורה של אותו היום, ומבקש על העתיד, על היום הבא למחרת על כל ישראל לטובה ולברכה.

חלק מרצינותו של ר' דוד בערך התורה ועמלה, היה בהשתדלותו בכל עת להמנע מלהתעניין בכל ענין שיש בו חשש שיוכל להוציאו מתלמודו, וכידוע, שכל ענין אחר שאדם עוסק בו, מלבד הסוגיא אותה הוא לומד, מוציא את האדם מעומק שקיעותו בלימוד התורה ואף מוציאתו מן העולם.

למרות שאורח חייו הכללי של ר' דוד, התנהל כל כך טוב, בכל זאת התמודד בכל יום מחדש על הקימה בבוקר. לפי דעתו ומחשבתו תכנן בכל יום להשכים ולהתפלל במנין המרכזי המתקיים בבית הכנסת השכונתי, בשעה שש ושלושים, אלא שכמעט בכל יום היה מפסיד את המנין המדובר מחמת עייפותו הרבה, ובקושי היה מספיק להתפלל במנין השלישי, בשעה שבע וחמשים, כך שלא תמיד היה יכול להשאר בתפילה עד סיומה, ובכל עת היה צריך להזדרז לביתו ובקושי לאכול קמעה, ומיד למהר לרוץ לכולל, בכדי שיספיק להיות בו מה'עשרה ראשונים', ולעמול ארבע שעות בעמלה של תורה, ולזכות לחיי העולם הזה והבא.

פעמים רבות החליט ר' דוד בליבו החלטה רצינית, שהחל ממחר בבוקר הוא משתנה, סדר יומו יתחיל בקביעות בקימה בשעה הראויה, בתפילה במנין הרצוי, ולאחר מכן יוכל ללמוד זמן מה אחרי התפילה לפני האכילה, לזכות לקבל פני שכינה בלימודו זה, כדברי רבי לוי בר חייא בברכות ס"ד א', וכפסקו של השולחן ערוך בסי' קנ"ה ס"א, אלא שתמיד החלטה זו היתה מחזיקה מעמד רק ימים בודדים, ולאחריהם שוב היה נכשל ונופל מיואש שפעם נוספת לא הצליח לשנות את דרכיו, ויצרו הוא זה שהתגבר עליו בתחילת היום. כמובן שהרגשה רעה זו הציקה לו מאוד, והוא חש כיצד בכל פעם מחדש שהצליח לטפס ולעלות אל הר ה', החליק חזרה וחזר אל מקומו הקודם בתחתית ההר.

באחד הימים כשנכנס ר' דוד לחנות ספרים, ראה ספר חדש מוצע למכירה, אשר בשם 'תוקפה של תורה' נקרא, בו מעורר הרב המחבר אודות הדרך הנכונה לעלות להר ה' בנסיונות אלו של קימה בשחרית. לאחר פרק שלם וארוך בו מביא דברי חז"ל ורבותינו אשר דבריהם כגחלי אש, המעוררים את האדם בענינים חשובים אלו, אשר בודאי מלבד עצם מעלת דבריהם הקדושים, עוד יש בהם מעלה עצומה וגדולה, שדברים אלו שנכתבו על ידי אותם קדושים וטהורים שכל ימיהם היו בהתגברות ובנצחון היצר, בודאי כחם רב לחזק את האדם שאף הוא ילך בעקבותיהם ויתגבר כארי לעבודת בוראו.

ר' דוד רכש את הספר המדובר, וקיבל על עצמו ללמוד בו כמה דקות בכל ערב לפני שעולה על יצועו, תוך תקוה שלימוד זה ישפיע עליו לטובה ולברכה, להתגבר כארי ולהשכים לקום ממיטתו ולהתפלל במנין שאיוותה נפשו, כך שדבר זה יתן לו הרגשה טובה למשך כל היום, שהצליח להתגבר על יצרו בנסיון הראשון עם שחר.

הלימוד שלפני השינה אכן עזר וסייע לר' דוד בהתגברותו למחרת, אבל יחד עם זאת, עדיין בכל בוקר מחדש היתה לו 'עבודה' גדולה, ומה גם שלאחר כמה ימים רצופים בהם השכים לעבודת בוראו, החל לחוש עייפות רבה בלימודו, וכבר לא יכל ללמוד בעיון ובהבנה כדרכו מימים ימימה.

בדיוק באותם ימים בהם הסתפק מה עליו לעשות, אינה ה' לידו שהגיע לפרק בו ליקט המחבר עצות רבות להתגברות בענין זה של ההשכמה, והביא מאחד מספרי היראה, שדרש את הפסוק במשלי (ו' ט), "עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ", ששלמה המלך אומר לאדם דברי מוסר, עד מתי בערב אתה מתעצל מלשכב, ומוצא לעצמך כל הזמן מה לעשות, ולאחר מכן, בעקבות כך, בבוקר אתה מתאחר לקום משנתך, שזו דרכו של העצל, ואילו הזריז, הרי הוא בערב מתעצל מלעסוק בענינים אחרים, אלא ממהר לישון, ובבוקר מזדרז להשכים ולקום לעבודת בוראו.

מחבר הספר הביא עוד דברי חיזוק והתעוררות על הצורך של האדם להשכים ולישון כדי שיוכל לקום בבוקר וכוחו יהא במתניו, ולא יפסיד את כל ההשכמה בעקבות מה שאיחר לישן, והוסיף וכתב, שיש המעוררים את שומעיהם שחלק מעבודת הקימה וההשכמה היא בהליכה לישון בזמן ובעת הראויה, כל אחד כפי כוחו שחננו ה'.

אלא הוסיף המחבר וסייג את דבריו, שאדם לא יחשוב בליבו, שאם הוא קבע לעצמו עת וזמן לשינה, ולבסוף מסיבה כל שהיא הוא לא הצליח לעמוד בזה, שאות ומופת הוא שלמחרת אינו צריך להשכים בשעה שקבע לעצמו, אלא העת והזמן לשינה הוא רק ככלי הבא לסייע לאדם בניסיונות אלו, אבל אם לבסוף מכל סיבה שהיא לא הצליח להשתמש בכלי זה, בכל זאת, עליו להמשיך בהתגברותו, אחרת בכל פעם מחדש ימצא לו היצר דרכים וסיבות מדוע יאחר לישון, ומחמת כן יפול בנסיונו זה, וימשיך בדרכו הישנה, לישון עד שעה מאוחרת, ולקום מאוחר.

כשסיים ר' דוד ללמוד את הפרק, נכנסו הדברים לליבו, והחליט שהוא מקבל על עצמו להתבונן ולראות מהי השעה הטובה והראויה עבורו בו עליו לעלות על מיטתו לשנת הלילה, וכך יעשה, וה' יראה בעוניו עד כמה חשוב בעיניו הקימה בהשכמת הבוקר, ויעזרהו להעריב ולילך לישון בשעה המתאימה, ויצליח להשכים בשעה הרצויה ולהתחיל את יומו בהתגברות, וחוט של חסד יהא משוך עליו כל היום.

עוד באותו ערב הגיע ר' דוד למסקנא בדבר השעה הראויה עבורו לשינה, ודיבר עם בני ביתו שהחל מאותו יום הוא מבקש ללכת לישון בשעה זו. ר' דוד חשב שאם הוא יחליט לילך לישון בשעה הראויה, גם יצרו ישכב יחד עמו לישון, אלא שהיצר לא חשב כן, ועוד בלילה הראשון ניסהו לראות היעמוד בדבריו אם לא, על ידי שאחד מבני ביתו לא חש בטוב, וזמן רב היה צריך לטפל בו ולאחר מכן אף לקחתו לטייל קמעה באויר הצח, כך שכבר ביום הראשון יכל להעלות על יצועו רק כשעה ומחצה לאחר השעה שקבע לעצמו. אמנם הקב"ה שראה עד כמה חשובה בעיניו עיניו ענין ההשכמה, נתן לו למחרת בבוקר כח ועוצמה רבה להתגבר על יצרו ולהשכים לתפילה.

לצערו הרב, גם למחרת התעורר יצרו בשעה שהיה עליו ללכת לישון, ושלח לו ענין חשוב ודחוף שאינו סובל כל דיחוי לשעה זו. וכמעשהו ביום הראשון כך גם ביום השני, בסופו של דבר בחסד ה' עליו הצליח להתגבר על יצרו, ולהשכים לתפילה בבוקר. באותו יום כשחש בעייפותו הרבה, העלה ברעיונו, שאם מסיבה כל שהיא יאחר את שעת השינה, על מנת שלא יהיה עייף במשך כל היום, ישכב קמעה לאחר התפילה ולפני הלימוד, כך שירויח שיתחיל את יומו בהתגברות ובתפילה במנין הרצוי, ולאחר מכן אף יוכל ללמוד כדת וכראוי.

במשך הזמן זיכהו ה' לר' דוד להשכים עוד יותר לתפילה, לקבוע את מקום תפילתו עם אותם יהודים יקרים הזוכים בכל יום להתפלל כ'וותיקין', המתחילים את תפילת 'שמונה עשרה' עם הנץ החמה. התפילה במנין זה, שרובם הינם תלמידי חכמים מופלגים, וביניהם גם התפלל מרן שליט"א, נתנה לו הרגשה טובה ומיוחדת, ומה גם שתפילה זו, כראוי לתלמידי חכמים, התנהלה ברוגע ובשלווה, בלא שהרגישו בכל עת שיש מי שרודף אחריהם, כך שהתפילה היתה בשבילו טובה יותר, והשאירה אותו עם הרגשה מיוחדת ונעלה בסיומה.

כשסיים את התפילה ואף הספיק ללמוד את סדר לימודו הקבוע לשעה זו, עדיין היה בידו זמן פנוי ללא כל תכנית מחייבת, ובאחד מן הימים עוררו אחד מחבריו, שבאותם דקות פנויות יוכל לזכות במצוה רבה שאין לה קופצים, והיא ללכת ולבקר מעט את הקשישים הרבים המתגוררים בבית האבות שבסמיכות לביתו. בתחילה חשש ר' דוד מרעיון זה, שאולי על ידו בסופו של דבר הוא יֵצֵא מהלימוד, ומה גם שאינו מכיר את אותם קשישים, ומי יודע היאך הדבר יראה בעיניהם. אלא שאותו חבר דחפו ועודדו להתחיל ולנסות, באומרו, שלדעתו אין כל חשש שמצוה זו תוציאו מהלימוד, והוסיף ואמר, ביחס לחששותיך שאינך מכיר את הקשישים, ומי יודע היאך זה יראה בעיניהם, תן דעתך על כך, שכל עוד שאתה חושש מה יהיה, בפועל אינך עושה דבר, והוא בודאי כשלון גמור, ואילו אם תנסה, ישנם אחוזי הצלחה לא מבוטלים שתצליח במצוה זו, ומה גם, טען לו החבר, שכפי שהוא מכירו, הסיכויים רבים שביקוריו אלו יתחבבו מהרה על הקשישים, ויתנו להם חיות וכח להתמודד עם הקשיים והנסיונות שה' נותן לאותם אלו הנמצאים בבית אבות.

בתחילה ביירר ר' דוד אצל אחד מעובדי הבית אבות אם יש בכלל צורך בביקור אצל הקשישים, והאם שעת הבוקר אינה מוקדמת מידי עבורם. אותו עובד השיבו, שכמעט לא ימצא קשיש שאין לו צורך בביקור, וביקורים אלו מחיים את נפשם וליבם, ובמיוחד שישנם קשישים שכל היום מצפים ומייחלים שמאן דהוא יבוא לבקרם, לשאול בשלומם, ובדרך כלל צפייתם הממושכת הזו שאינה באה לבסוף לידי מימוש, גורמת להם צער ויגון רב, ובודאי אם יהיה מי שיתנדב לבוא לבקר את הקשישים, ובמיוחד את אותם הגלמודים שאין להם בני משפחה הבאים לבקרם ולדרוש בשלומם, יוסיף להם ביקור זה חיים והמבקר יזכה במצוה גדולה וחשובה עד מאוד של ביקור חולים ולשמח לב נדכאים וגלמודים. ובענין שעת הביקור, אמר אותו עובד, כמדומה ששעות הבוקר המוקדמות הם הטובות ביותר, שהרי בבית האבות ההשכמה היא בין השעות חמש לשש בבוקר, שבשעה זו עובר הצוות הרפואי בין החדרים לבדיקות רפואיות, ומאז ערים הקשישים בחדריהם, והם ממתינים שעה ארוכה לשעת ארוחת הבוקר, כשרובם באותה עת בחוסר מעש, ובשעה זו כמעט אין מי שבא לבקרם, כך שנראה שזו העת הטובה ביותר לביקור זה.

כששמע ר' דוד את דברי אותו עובד, החליט לנסות את הדבר, והלך כמה פעמים לבקר קשישים בודדים. כשראה שאין מקום לחששותיו, קיבל על עצמו להתחיל לקיים מצוות אלו בכל בוקר בקביעות, כל עוד שהדבר לא יפריע לו בתלמודו.

כמו בכל דבר מצוה, גם במצוה זו הרגיש בתחילה היאך הדבר הולך בקושי. צוות בבית האבות התייחס אליו בחשדנות, מה הוא רוצה מהקשישים, אולי כל מטרתו היא להטפל לבעלי הממון שבהם ולנסות לסחוט חלק מירושתם, דברים שכבר נשמע כמותם. וכמו כן, חלק מהקשישים לא ששו מביקורו, שהרי לא הכירוהו וחששו לפֶתח קשר עם אדם בלתי מוכר. אך מיום ליום ומביקור לביקור ירדו החשדות של אנשי הצוות, והקשר שלו עם הקשישים התחדק. הפלא הגדול היה, שלמרות שבבית האבות היו עשרות רבות של קשישים, ובכל יום היה מבקר את כולם, ובכל זאת, כל הביקור כולו לא לקח יותר מאשר עשרים דקות.

במהלך הביקור היה ר' דוד נכנס לכל חדר, פונה לקשישים בשמותיהם הפרטיים, כל אחד עם הכינוי האהוב לו, לאחד היה שואל 'מה שלומך ר' ראובן', ולשני שאל, איך אתה מרגיש אדון שמעון', ואילו לשלישי פנה בתואר 'ומה אתך מר לוי'. מתעניין בכאבים מאמש, בשמחה הקרובה של נישואי נכד, או כל דבר אחר שהיה בראש מעיינם של הקשישים. בחסד ה' עליו, למרות שלא היתה לו רשימה של שמות הקשישים ודאגותיהם, בכל זאת זכר כל אחד עם שמחותיו וצרותיו, ואותם רגעים בודדים שהיה שח עמהם בכל בוקר, היו עבורם כפתיחה חיובית לכל המשך היום.

גם ר' דוד לא ידע עד כמה ביקורו זה הקצר מעורר את הקשישים לחיים. היו כאלו שבעקבות ביקורו התחזקו יותר בקיום מצוות, למרות שמעולם לא העיר להם על כך. דברי עידודו לכל אותם אלו היורדים לבית הכנסת לתפילה או לשיעור תורה, או כל דבר טוב אחר שידע שעשו, גרמו שרבים אחרים הצטרפו לתפילות ולשיעורים שהתקיימו בבית הכנסת שבבית האבות.

באחד הימים בשעת הבוקר קיבלו בני ביתו של ר' דוד שיחה טלפונית מה'אחות הראשית' של בית החולים הסמוך לביתם. האחות סיפרה שמאושפז אצלם קשיש מבית האבות בו אביהם מבקר בכל יום, ולמרות מצבו שהוא צריך טיפול רפואי דחוף, הוא מסרב לקבלו, ובשיחה עם הקשיש החולה נודע להם, שהיחיד שיש לו עליו השפעה, הינו אביהם, ועל כן היא פונה אליהם בשם צוות בית החולים, שיבקשו מאביהם שיבוא לבקר את ידידו בבית החולים, אולי יצליח להשפיע עליו לקבל את הטיפול הרפואי הדרוש.

עוד באותו יום, כשחזר מסיבובו הקבוע בבית האבות, שמע מבני ביתו את בקשת האחות, וכשהבין שמדובר בעיניני נפשות, ויתר על ארוחת הבוקר, ונטל את ספריו והלך מיידית לבית החולים, כשבכוונתו לצאת מבית החולים וללכת ישירות לבית המדרש. עם בואו לבית החולים, קיבלוהו הצוות הרפואי בשמחה, והודו לו על בואו המהיר, והלכו עמו אל עבר אחד החדרים, למקום בו שכב החולה המדובר, אדון צבי הקשיש. כשנכנס ר' דוד לחדרו, כמעט שלא הכירו, אדון צבי היה נראה יותר בעולם הבא מאשר בעולם הזה, גופו היה שדוף וגוון פניו לא דמה כלל לאדם חי, אלא נטה בין לובן הסדין לבין אפרוריות הקירות.

ר' דוד ניגש אליו ופתח עמו בשיחה קצרה, בה אמר לו שכבר יותר משבוע הוא שואל ומתעניין אודותיו בבית האבות להיכן הוא נעלם, ומתי הוא ישוב, ומה אירע עמו, ורק לפני שעה קלה כשנודע לו שהוא שוכב כאן, בא מיד לבקרו ולשמוע משלומו. בקושי רב הצליח אדון צבי לספר לו שקשה וכואב לו מאוד, ומחמת כן הוא מסרב לקבל כל טיפול רפואי. ר' דוד התיישב על קצה מיטתו, נטל את ידו הרועדת והמצומקת, ליטף אותה בעדינות, ואמר לו בקול רם, אדון צבי! אנו צריכים אותך בריא ושלם! והוסיף וביקש, למענינו אנא תסכים לטיפולים הרפואיים, כדי שתמשיך להיות עמנו, ותוכל לשוב מהרה לבית האבות. תוך כדי הביקור שאלו ר' דוד, אם הוא יסכים שיתנו לו מעט 'אינפוזיה', וכשאך הסכים הקשיש לדבר, מיהרו אנשי הצוות הרפואי לחברו לאינפוזיה, שתחדיר מעט נוזלים לגופו התשוש והחולה.

עוד כמה דקות נשאר ר' דוד בחדרו, כשהוא אמר לו שימסור את שמו לרפואה שלימה למרן שליט"א עמו הוא מתפלל כל בוקר, ואף הוסיף והבטיחו שיעשה כל מאמץ להגיע לבקרו גם למחרת. לאחר מכן יצא מהרה אל מקום לימודו, כשבחסד ה' עליו הצליח להגיע לכולל בדיוק בדקה לתשע, ובשעה תשע כבר היה ישוב מול הגמרא והחל בלימודו.

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

המשך מעמוד הקודם

למחרת לאחר הביקור בבית האבות, מיהר ר' דוד לבקר אף בבית החולים, ושמח לראות שמצבו של אדון צבי הוטב קמעה, ואף קולו החל להשמע. בשיחה קצרה עם אנשי הצוות הרפואי הוברר לו, שאדון צבי כבר מסכים לכל הטיפולים שצריך, אלא שלדעתם כדאי וראוי שיוסיף לבקרו דבר יום ביומו, שביקורו זה בודאי יוסיף לו חיים ושלום. מאז אותו יום החל ר' דוד להוסיף לסדריו גם את הביקור בבית החולים, ודבר פשוט הוא, שכאשר הגיע וביקר את ר' דוד, הוסיף ודרש בשלום שכניו לחדר, ואף נכנס לרגע קט בכל בוקר לחדרים הסמוכים, עד שכבר הכיר את רוב החולים המאושפזים במחלקה, ושאל כל אחד לשלומו.

לאחר כמה שבועות כאשר אדון צבי עמד להשתחרר מבית החולים, פנה 'מנהל המחלקה' בבית החולים לר' דוד, וביקש לשוחח עמו. בשיחה עמו סיפר מנהל המחלקה, שמביקוריו הקצרצרים במחלקה ניכר שיש לו גישה מיוחדת לחולים ולזקנים, שהוא מצליח לעורר את החולים ולטעת בהם תקוה טובה שיבריאו ויחזרו לעצמם, והוא חושב שאם שייך שימשיך בביקוריו אלו במחלקה בכל יום, גם לאחר שחרורו של אדון צבי, יוכל להיות בכך תועלת רבה לכל החולים.

באותה שעה חשב ר' דוד, שאם הוא יוותר על ארוחת הבוקר לאוכלה על שולחנו בביתו, ובמקום זה יאכל כריך שאותו יכין לעצמו בערב שלפניו, בזמן המיותר הזה יוכל לקחת על עצמו מצוה חשובה זו של 'ביקור חולים' במחלקה בבית החולים, אלא שנסתפק אם כדאי לו להוסיף על מצוותיו בביקורו בבית האבות, פן בסופו של דבר על ידי מצוותיו אלו יפגע בלימודו הקבוע, ששנים רבות הוא זוכה להתמיד להתחיל בו בשעה תשע בבוקר.

ר' דוד השיב למנהל המחלקה, שהוא מודה לו על דברי העידוד ומה שמספר לו שהוא מטיב לחולים הרבים, אלא שלפני שיקבל על עצמו מצוה זו, עליו להתייעץ במרן שליט"א, לידע מהי דעת תורה ודרכה של תורה בענין זה. עוד באותו ערב נכנס ר' דוד למרן שליט"א, וסיפר לו את הנהגתו עד היום הזה, בביקוריו היומיומיים בבית האבות, ואת בקשתו של מנהל המחלקה בבית החולים, שיוסיף לבוא לבקר את החולים גם בבית החולים, ואת האפשרות לעשות זאת על ידי שינצל את הזמן בו הוא אוכל 'פת שחרית' בנחת על שולחנו. והוסיף ושאל, האם עליו לחשוש שהוספת ביקורים אלו לסדר יומו הקבוע, יגרמו לו במשך הזמן שיבטל את קביעותו להתחיל ללמוד בשעה תשע בבוקר את סדר לימודו בהיכל הכולל. מרן שליט"א השיבו, שראשית עליו לדעת, שבעצם לימוד התורה כולל הכל, וכל אחד הלומד תורה ועמל בה, מציל את כל העולם כולו מכל צרה וצוקה, נגע ומחלה, וחלילה לחפש אחר תעסוקות שיוציאו את האדם מהתורה ועמלה.

ובעיקר שאלתך, הוסיף מרן ואמר, אחרי שאתה באת לשאול אודות מצוה זו, ואתה מרגיש בנפשך שיש לך נטיה לקיימה בהידור רב, ועל ידה תוכל לנצל את הזמן שיש לך אחר התפילה ולפני הלימוד, ובמיוחד כאשר זמן זה הוא מסוגל וטוב למצוות כגון אלו, לֵך בכחך זה ותכניס אור בליבות כל אותם חולים וקשישים, ובזכות זאת ה' ישלח לך ברכה מרובה בכל מעשיך, ובריאות איתנה לך ולכל בני משפחתך, ומילוי כל משאלות ליבך לטובה ולברכה.

אלא, סייג מרן שליט"א את דבריו, שכל זה הוא רק אם אתה מכיר את עצמך כאדם חזק העומד בהחלטותיו, ותוכל לעמוד על כך בכל הכח והעוצמה שתקפיד לצאת מבית החולים אל בית המדרש בשיעור זמן בו תוכל ללכת ולהספיק להגיע לכולל בשעה הרצויה, אזי אינני רואה סיבה לחששותיך. אבל אם אינך בטוח בחוזק כוחותיך בהתמודדות יומית זו, עלול להיות שבמשך הזמן מצוות אלו יגררו על חשבון זמן קביעותך לעמלה של תורה, וממילא לא כדאי להתחיל בזה.

כששאל ר' דוד את מרן שליט"א, שלא הבין מה כוונתו בדבריו, שזמן זה בו הוצע לפניו לעסוק במצוה זו, הוא מסוגל וטוב למצוות כגון אלו. השיבו מרן, שכפי שהוא מכירו, בוודאי שמקיים הינו את ההלכה בשו"ע אור"ח סי' רפ"ה ס"א, ללמוד את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או פרש"י, וכפי שכותב השו"ע בס"ב, שיר"ש יוצא ידי שניהם, שלומד גם תרגום וגם פרש"י, על כן ליבו סמוך ובטוח שכאשר ילמד את הפרשה עפרש"י, הוא יבין היטב את כוונת דבריו.

כבר למחרת הודיע ר' דוד למנהל המחלקה שהוא קיבל את הסכמתו וברכתו של מרן שליט"א אודות הצעתו, והוא מקבל אותה בחיוב, ומאותו יום ואילך הוסיף למצוותיו הרבות, גם מצוה זו של ביקורי החולים במחלקה בבית החולים, כאשר הוא גם מעביר את שמותיהם לתפילה אצל מרן שליט"א לרפואה שלימה בכל בוקר לאחר התפילה, ומספר לכל אחד מהחולים את דברי הברכה ואיחולי הרפואה שמסר לו מרן שליט"א.

לא עברו ימים רבים ואחד מקשישיו מבית האבות אושפז שוב בבית החולים, אך במחלקה אחרת, ובעקבות כך הוסיף ר' דוד עוד כדקה לביקורו גם במחלקה הנוספת, וכמעשהו במחלקה הראשונה כך גם במחלקה האחרת, תוך זמן קצר כבר נצרך לחמש דקות, בהם הספיק לעבור דרך כל חולי המחלקה, לומר לכל אחד מילה טובה ולהתעניין בשלומו, ואם היה חלילה החמרה במצבו, היה מוסיף את שמו לרשימת החולים שהיה מביא למחרת למרן שליט"א שיברכם ברפואה שלימה. בחסד ה' עליו, שראה עד כמה חשוב בעיניו להחסד לעזור ולסייע לאחרים, ועוד יותר חשוב לו שלא להפסיד אפילו זמן קצר מתלמודו, בנו של אחד החולים הקבועים במחלקה, שביקש שיבוא לבקר גם את אביו ולהשיב את נפשו, דאג עבורו לנהג שיביאו בכל יום מבית האבות לבית החולים ולאחר הביקור הביאו ברכבו עד למקום לימודו, כך שמחמת זאת נוסף לו עוד כעשרים דקות פנויות, בהם ביקר חולים לרוב בבית החולים, ותוך כמה חודשים כבר היה מבקר בכל יום בחמש מחלקות בבית החולים, כאשר אנשי צוות בית החולים מתפעלים מהצלחתו הכבירה להצליח לבקר חולים כה רבים בפרק זמן כה קצר, כאשר כל אחד מהם הרגיש שהוא קיבל את מלא תשומת הלב וההתענינות במצבו ובכאביו.

באותם ימים הרבה ר' דוד להרהר אודות מצבו לפני פחות משנה. שבאותה עת בקושי היה מספיק משהו בבקרים, ואילו כיום הוא מספיק להתפלל כוותיקין במנין מכובד ומיוחד של תלמידי חכמים מופלגים ובראשם מרן שליט"א, ולאחר מכן הוא מספיק ללמוד את סדר לימודיו בבוקר, ועוד מבקר אצל כל קשישי בית האבות ועוד אצל יותר ממאה חולים בחמשת המחלקות בבית החולים, וכל זאת בלא שמפסיד מלימודו הקבוע בסדרי הכולל.

עוד הבחין ר' דוד, שכל אותה תקופה בה הרבה לבקר חולים כה רבים, הוא ראה סייעתא דשמיא מיוחדת שלא היו לו כל טרדות וטרחות אחרות, ודברים רבים הסתדרו לו שלא על פי דרכי הטבע. הוא הרגיש שכנגד מה שנטל על עצמו מצוה זו של ביקור חולים והדאגה עבורם, הסיר הקב"ה ממנו כל חולי וכל מדֶוה, ואף כל דאגה והפרעה אחרת.

לאחר כמה שנים, כאשר הגיע ר' דוד לסוף שנות הבינה, ועמד בפתח שנות העצה, החל להרגיש תחושה קשה ורעה. התחושה נבעה מכך, שלמרות שקדנותו הרבה ועומק עיונו בתורה הקדושה, שבזה הוא עסוק כל היום, בכל זאת, אין הוא מרגיש מספיק סיפוק בזה. הוסיף להרגשתו הקשה דבריו של אחד משכניו שלעג לו, שבגילו רבים הם שעמלם הרב הביאם לידי פירות, שקיבלו תפקיד כזה או אחר, ומרגישים בכל עת שמביאים את עצמם לידי מיצוי והצלחה, ולימודם במשך השנים הביאה להם תועלת רבה. אבל מה יוצא לו מאותו לימוד שהוא לומד, שברוב הפעמים אינו מביאו אף להלכה למעשה.

באחד הימים כששוב עלו בראשו מחשבות אלו, החל ר' דוד לגעור בעצמו, וחשב, אוי ווי, היאך אני שם כלל אל ליבי את דבריו של אותו אפיקורס, שעליו אמר רב יוסף בסנהדרין (צ"ט ב'), שאותם אלו שאומרים מה מועילים לנו אלו הלומדים תורה ואינם משמשים כרבנים או כמגידי שיעורים, נחשבים לאפיקורסים שמאבדים את חלקם לעולם הבא. עלי להתחזק בכל עת בידיעה הברורה אודות עד כמה תורתי ועמלי הרב בה, מגין על כל העולם ומקרב את הגאולה ועוד מעלות עד אין קץ ותכלית, כפי שהאריכו חז"ל.

בכדי לחזק את ליבו החליט ר' דוד לחזור שוב על הסוגיא בסנהדרין צ"ט, בו מביאה הגמרא את דברי האמוראים הקדושים המפליגים בגדלותו העצומה של לומד התורה, ולחזק את ליבו בידיעה הברורה שעצם לימוד התורה, גם כאשר הוא אינו למטרת מסירת שיעור או לימוד הלכה למעשה, הוא דבר גדול עצום ורב, עד לאין ערוך ושיעור, והקב"ה שש ושמח בלימוד זה.

לאחר שר' דוד התחזק בליבו בחשיבות עמל התורה, למרות ששכנו המשיך בדברי להג וגנאי על לומדי התורה ועמליה, הוא לא שת ליבו לדבריו, ובכל עת היה מהרהר אודות מה שכתוב בגמרא שם אודות משפחתו של בנימין הרופא, שנקבעו לדראון עולם בקרב ישראל, מאחר שבדבריהם בזו לחכמים, בטענה שאינם מועילים בתלמודם, שהרי שהרופא בחכמתו מציל חולים ממיתה, ואילו החכמים מה הועילו, וכי התירו לנו עורב על ידי תלמודם, או שאסרו את היונה באכילה, ועליהם ועל דבריהם אמר רבא, שדינם כאפיקורסים, וכל המצוות הרבות שעשו בהצלת חיים, שיתכן ואף מסרו את נפשם לרוץ ולהציל יהודים בכל עת ושעה, אין להם מכך כלום, שכבר נכרתו מחיי העולם הבא בדברים המטופשים הללו, שהיו זלזול מוחלט בתורה הקדושה, בלומדיה ועמליה.

למחרת בסיום התפילה שוב עלתה לר' דוד מחשבת הפיגול אודות חוסר חשיבות לימודו, ובמיוחד שבימים האחרונים היה נתון רבות ללעג ולקלס בפי שכנו, שבכל הזדמנות שהיה רואהו, נתן דרור ללשונו ללעוג לו ולתורתו ואף למצבו הכלכלי הקשה, ומחשבה זו שעלתה לו באותה שעה השפיעה עליו לרעה. לאחר התפילה, כשניגש למרן שליט"א עם רשימת החולים מבית האבות ומחלקות בית החולים, כדרכו בכל בוקר ובוקר, פנה אליו מרן שליט"א ושאלו, מדוע כה נפלו פניו, האם אירע לו דבר מה. במענה לשאלתו של מרן שליט"א, השיב ר' דוד אודות לעגו הרב של שכנו, שהוסיף לאחרונה ללעוג לו שבעקבות שקיעותו בתורה אין לו כמעט דבר בביתו, והוא ובני ביתו נראים כעניים מרודים, וסיפר אודות הרפיון שהדבר גורם לו בתלמודו ובסיפוק שיש לו מעמלו הרב בתורה הקדושה.

אמר לו מרן שליט"א במתק לשונו, שדבר זה הוא ברור בתכלית הבירור, שמי שבחר לעצמו צורת חיים של תורה, לחיות כבן תורה בכל שעות היום ובכל הימים, ועל ידי זה הוא חי בדחקות, שכך היא דרכה של תורה, את אותם האנשים הקב"ה אוהב, וכפי שאומרים ב'פסוקי דזמרה' בכל יום, 'ה' אוהב צדיקים', ומי הם הצדיקים, אלו שעושים רצונו, שעוסקים בתורה ועמלה. ואם יש מי שזוכה שה' אוהב אותו, היש מאושר ממנו, האם הוא צריך כלל להתייחס לשכנים הרחוקים מהתורה והמצוות ומדרך ה', או שעליו להיות מאושר עד אין קץ ותכלית, שהוא זכה להיות מאותם יקרים ומיוחדים שה' אוהב אותם כל הימים.

זאת ועוד, הוסיף מרן שליט"א ואמר, שידועים דברי חז"ל אודות הזכות הגדולה והעצומה של אלו שזכו להרג על 'קידוש השם', ועוד יותר מזה, זכותם של אלו החיים על קידוש השם. אשריך ר' דוד שזכית להיות מהמקדשים את שמו ברבים, שקידוש השם אינו הליכה במכנסיים מגוהצות ליד החוליגנים, אלא במסירות הנפש לתורה ועמלה, לעשות רצונו בלבב שלם, ואותו אחד המוסר את נפשו לתורה ועושה רצונו יתברך, זוכה לחיים חיי קידוש שם שמים ברבים, שמלבד שמחתו הרבה בתורה ובמצוות, עוד יוסיף לזכות לנצח נצחים על כל תיבה ותיבה שלמד והגה, על כל עת וזמן שעסק בתורה הקדושה.

מעודד עד אין קץ ושיעור, יצא ר' דוד ממרן שליט"א, לאחר שר' דוד הודה למרן שליט"א על דבריו המרגשים, ובירכו שעוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, שהוא יזכה להיות בין אלו שיזכו לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אכי"ר

למרות שמרן שליט"א לא חידש כמעט דבר לר' דוד, בכל זאת יצא ר' דוד ממנו אדם חדש. דבריו החמים היו עבורו כמים קרים על נפש עייפה, ונתנו לו חיזוק רב להמשיך בעמלה של תורה עוד שנים רבות, ללא מחשבה אודות תפקיד כזה או אחר, אלא רק למען המטרה הנעלה ביותר, של לימוד התורה הקדושה, תורת ה', והעמל והיגיעה בה, כי זה כל האדם.

היכן בלימוד פרשתינו עפרש"י, הבין ר' דוד את כוונת דברי מרן שליט"א, אודות הזמן הטוב והמסוגל לקיום המצוות ?

תודת המערכת נתונה
לר' ד. שיחי'
על הסיפור המתפרסם בשבוע זה

פונבעטשווערארויסטאנצען - המתקשה לקפוץ ולצאת ממיטתו

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן להביא מקור לדברי הרב, שיעץ לר' יצחק, שאם הוא יתפלל מעומק ליבו ויקרא לה' ויבקש ממנו למצוא זיווג הגון לבתו, תפלה זו שתצא מעומק הלב, מסוגלת שתתקבל (ובשביל כך אמר לו שילך להתפלל במקום שאין מכירים אותו, בו יהיה לו יותר קל להתפלל מקירות ליבו ובדמעות שליש ובאופן הראוי). הרב הגיע אל יסודו זה שתפילה מקירות הלב מסוגלת יותר להתקבל, וזאת מדברי רש"י כ' ט"ז, עה"פ, "וַנִּצְעַק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קָצֵה גְבוּלֶךָ", וביאר רש"י, "וישמע קלנו. בברכה שברכנו אבינו (בראשית כ"ז כ"ב), הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, שאנו צועקים ונענים". מבואר בדברי רש"י, שאם אדם מתפלל מקירות לבו וצועק אל ה', הוא נענה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל yaepstein@aol.com **עד יום ב' בערב בלבד**]

הפרסים לשבוע זה: ספר **"אמרי דעת", שיחות ומכתבי מרן רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, ב"כ.**
עוד **שלושה** זוכים מספים, כל אחד בספר **"תשובות הגר"ח", תשובות מרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א.**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": **שני** זוכים, כל אחד בספר **"שבתא דינוקא".**

להערות, הארות ותגובות וכל ענייני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שפות הזוכים לשבוע שעבר
הרבנים \ הבה"ח

קצאוו ה. – מודיעין עילית – תוספות רי"ד השלם עהש"ס, ב"כ.
ויסברג א.י. – ירושלים – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
איצקוביץ י. – קרית ספר – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
מועלם י. – ירושלים – חידושי רבינו חיים הלוי עהר"מ.
לוריא א.י. – מודיעין עילית – המאור המבואר.
שוחט מ. – ירושלים – המאור המבואר.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעונינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל